پښتو !

ستا میني بوداپیست ته بوتلم

(سفرنامه)

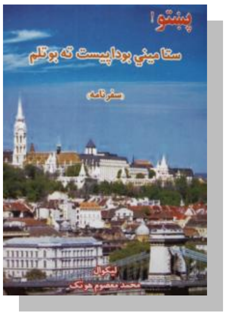

لیکوال

محمد معصوم هوتک

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مازيګر و ، چي داروانښاد خواجه محمد " فيض" دمغفرت له پاره مود وروستي ځل له پاره ددوعالاسونه پورته کړل اودسيدجمال الدين افغاني له مسجدڅخه راووتو. خلګ غولۍ غولۍ کېدل . ټاکل سوې وه دنيويارک په لانګ آيلينډ کي به په هغه مېلمستياکي ګډون کوو ، چي دعلامه رشادپه وياړدهغه ديوه مخلص وطنوال فيض الرحمن له خواجوړه سوې . اصلاً موږد علامه رشاد په ملګرتياله ويرجينيا څخه دهمدې مېلمستياله پاره رارهي سوي و ،چي دخواجه مرحوم په پاتا باندي وروسته خبرسوو. دخلګوپه ګڼه ګوڼه کي ډاکټرتوريالی اميري زما خوا ته راغی اوراته وېويل: " ډاکټرحبيب الله حبيبي درته منتظر دئ. ته به له هغه سره په موټرکي ولاړسې." ماورتـه ښه کړه اوځان مي د ډاکټر خوا ته ورساوه. لانګ آيلينډ ته مودتګ په لارکي له يوې خوا او بلي خوانبه تودبانډاروکړاودهغه په ترڅ کي يې راته دپټي خزانې ديوې بلي نسخې دسته والي خبره وکړه اووېويل چي دانسخه په هنګري کي خوندي ده .

له ځان سره مي وويل : دپټي خزانې ټيکه داري لکه چي زماپه پچه ختلې ده ، هرڅوک چي په دې باب څه واوري ، ترماپوري يې رارسوي. ددنياعجب نظام دئ .چاته له نيکه ګانوڅخه باغونه وجايدادونه وخزانې پاته سي ، چاته شخړې و بدۍ وپيکړې. د خدای (ج) احسان دئ چي ماته له نيکونوڅخه بدۍ نه دي راپاته ، خو خزانه ! راپاته ده. داخزانه پټه ده ، له جنجاله ډکه ده ، څوک ورته د شک وترديد په سترګه ګوري ، په خزانوکي يې نه شميري ، سره زريې نه ګڼي ، وايي کوټ په ګډ سوي دي ، .... زه دنيکونوخزانې کله کله په جنجالوکي ښکېل کړی يم . داخزانه که دتصادف له مخي زما له کورنۍ سره تړل سوې ده ، خوچي رشتياسي په عامه شتمنيوکي هم راځي. يوه خبره چي مي تل په زړه کي راګرزي هغه داده چي داخزانه که زردي ، که کوټ. دبل چايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ؟ ماخودنوروپه خزانوکي دلاسوهني حق هيڅکله هم ځان ته نه دئ
ورکړی. هرڅوک پوه سه ، څپلي خزاني يې.

زه پټه خزانه درښيم ، هغه کتاب چي دتاريخي تسلسل په حکم زمانوم
ورسره تړلی دئ . پټه خزانه زما دمشرنيکه حاجي محمداکبر هوتک
(۱۲۳۸ ـ ۱۳۱۷هـ ق) له پاره استنساخ سوي ده ، داروانباعلامه
عبدالحي حبيبي (۱۲۸۹ـ۱۳۶۳ش) په لاس خپره سوې ده . تر خپرېدلو
او عامېدلووروسته يې مخالفين اوموافقين موندلي دي . په تاييد
اوترديدکي يې کتابونه ليکل سوي دي اوزه هم دخانداني روايتو او
ځينومجبوريتوپه حکم ددغه اوږده خوجنجالي جريان ديوه برخه وال په
توګه پاته سوی يم . ماهم دپټي خزانې په باب ليکني کړي دي اودپوخ
کاڼي په نامه مي يوکتابګوټی هم په ۱۹۹۲ع کال ليکلی اوله کاناډا
څخه خپورکړی دئ . دپټي خزانې په برخه کي زمادريځ له هماغه اول
پيل څخه دنوروله دريځونو سره توپيردرلوداولري يې . زه هيڅکله پټي
خزانې ته ديوه مقدس کتاب په سترګه نه ګورم ، چي خبري کول اوکره
کول دي يې يوه لويه ګناه وي . زه پټه خزانه دپښتوژبي اوادبياتو د
پخواني تاريخ يوه کړۍ بولم ، نه ټول تاريخ . دنقداوکره کتني وړيې
بولم اودناسمو روايتولرونکي ګڼم. زه دپټي خزانې په نامه ديوه کتاب
دموجوديت مدافع يم ، چي زموږپه کورنۍ کي خوندي ساتل سوی
و ،نه دهغي دمحتوياتوعام وتام دفاع کوونکی . زه داخبره له امکانه
ليري نه ګڼم چي په پټه خزانه کي به دکاتبانو، ناسخان او کاپي
کوونکوله خوا لاسوهنه سوې وي اولکه په نوروډېروتاريخي او ادبي
متونوکي چي ددغه رازلاسوهنوخورازيات مثالونه سته ، په پټه خزانه
کي به هم وي. لکه په نوروتاريخي متونوکي چي ناسم روايتونه سته ،
په پټه خزانه کي به هم وي. زه دپښتانه اوپښتو ژوند هيڅکله له پټي
خزانې سره تړلی نه بولم . پټه خزانه دپښتويومهم کتاب دئ خو پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوپښتانه له پټي خزانې پرته هم ژوندي وه اوژوندي به وي ، خواره ادبيات يې درلودل اولري به يې . ددغه شان دريغ په درلودلوسره مې هروخت تلوسه وي چې که ددې اثريوه بله نسخه وموندل سي ، لږترلږه به د مسئلې يواړخ له خرخښې ووزي اودپښتوادبياتوتاريخ ليکونکي به په پوره زړه ورڅخه استفاده وکړي . زماپه دغه شان هيله او اميد باندي زماليري اونږدې دوستان خبرهم دي . دوی چې هروخت دپټې خزانې په باب په کوم باوري ياناباوره انکشاف باندي خبرسوي دي ، ماته يې حال راکړئ دئ . زه يې په جريان خبرکړی يم . ښه داخبره به پرهمدې ځای پرېږدم.

خبره لانګ آيلينډ ته دمېلمستياپه باب وه خوزماځخه پربله ولاړه . مېلمستياتېره سوه . په هغه وخت کي په افغانستان کي دطالبانو واکمني وه،استاد(رح)دطالبانودراتګ اوموفقيت عوامل وڅېړل اود طالبانوترراتګ وړاندي يې د افغانستان دتجزيه کېدلوخطرات بيان کړل اودځوانانوپوښتنوته يې جوابونه وويل . زه په نيويارک کي ترڅو ورځوتم کېدلووروسته کاناډا ته ستون سوم .(له علامه استادسره دا زما وروستی ديدن و) . په کاناډا کي مي څوورځي وروسته دډاکټر حبيب الله حبيبي له خوادايميل له لاري ځيني ليکونه اويادوني ترلاسه کړلې (۲۵سپټمبر۲۰۰۳ع) او په هغوکي يې راته ليکلي وه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Hotak:

Here are Dr.Katona's postings on the internet and two emails to me: Her name on The Afghan Forum was Lea or Lea2 .

ترجمه:

ګرانه هوتکه:
دادي دډاکټرکاتوناهغه موادچي په انټرنیټ کي یې خپاره کړي دي او دغه رازهغه دوه ایمیله چي ماته یې رااستولي دي. ددې نوم په افغان فوروم کي (Lea) یا(Lea2) دئ.

تردې وروسته یې دالاندي معلومات راکړي وه، چي زه به یې کټ مټ له تصرفه پرته له ترجمې سره راوړم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Estragon,

The existence of this book already than a century well-known for Europan orientalists.

The only problem that its item title is not Pata Khazana, it is along with some Persian fragments, with Herati copy of Gengiz Nameh (known here as the secret history of the Mongols). So, who is not familiar with the collection, can find only by chance. I found consciously, well-known Hungarian orientalists and historians attracted my attention.

ترجمه:

ګران استراګون ،

د دغه کتاب موجودیت اروپایي ختیځپوهانو ته نژدې یوه پېړۍ کیږي ، چي پوره څرګند دئ.

یوازنی مشکل دادئ چي نوم یې پټه خزانه نه دئ ، هغه له کوم فارسي اثر، د چنګیزنامې دیوې هراتۍ کاپي سره یو ځای دئ. داکاپي دمغولو د پټ تاریخ په نامه یاده سوې ده. څوک چي له دغه کلکسیون سره بلدنه وي ، هغه به یې په ناڅاپي توګه پیدا کوي. ما د یوڅرک له مخې هغه وموندله . دهنګري ښومشهورختیځ پوهانو او مورخینوزماپاملرنه هغه لورته وروا ړوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Originally posted by Lea2:

Dear Matinjan and Dear Brother Logari,
I should like to inform you that Pata Khazana has a nice, early manuscript in the Oriental Collection of the Library of the Academy of Science of Hungary. No doubt, this is original. Everybody is welcomed who wants to see it, I should like to guide there any Forum member with pleasure.
This is from the collection of Prof.Vambery, donated the library in the XIX century. I ensure all of you, that time there was no Afghan in the Austrian-Hungarian Monarchy- and Hungarian weren't interested in falsification of Pashto linguistic memorials.

ترجمه:

ګرانه متین جانه او ګران ورور لوګري،
زه باید ستاسي ترغوږه دورسوم ،چي د پټې خزانې یوه ښکلې پخوانۍ نسخه د هنګري د علوموا کاډیمۍ د ختیځو نسخو په کلکسیون کي سته .دا نسخه بېله شکه اصلي نسخه ده . هرڅوک که یې غواړي ووینې ، خدای دې راولي . زه به دفوروم هرغړي ته په خوښۍ سره لارښوونه وکړم.
دا نسخه د پروفیسرویمبري له کلکلسیون څخه ده چي په نونسمه پېړۍ کي یې کتابتون ته بخښلې و. زه تاسي ټولو ته ډاډ درکوم چي په هغه وخت کي په اتریش ـ هنګري پاچهۍ کي کوم افغان نه واود هنګري خلکو د د پښتوژبنیو آسارو له جعل کولو سره کومه دلچسپي هم نه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Lea,
I wrote an email to Sánta Zoltán – to the Academy of Science in Budapest, and I was told that there is no such a book in that place.

Here, you can call them –this is the phone #:
Tel: (1) 302-0456

Or you can write them a letter:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

ترجمه:

لي ،
ماپه بوداپست کي دعلومواکاډيمی، سانتازولتان ته ايميل وکېښ اوراته وويل سوه چي په هغه ځای کي دغه راز کتاب نسته.

دادئ دهغوی دتيلفون نمبراوتاسي کولای سئ تيلفون وروکړئ:
(۱) ۳۰۲_۰۴۵۶

که موغوښتل ليک ورولېږئ ، داېي پته ده:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

(c) ketabton.com: The Digital Library

Lea2
Member posted 04-18-2002 01:45 AM

Dear Abu Sayed,

As well as I've promised hereby the catalogue and fond data of Pata Khazana.

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery
XIV/ 1869./3.

The address is the same as you know, the central building, Roosevelt ter. I should like to apologize because Hungarian punctuation is missing, but in my E-mail Hungarian orthography is interfering with Arabic. You wrote more exact, than me. I asked Mr. Santa. He is not orientalist and not responsible for the manuscripts of the library, he told, somebody asked him has the library any Pashto manuscripts, he responded that he has no idea. He is not the right person. Mrs. Csanak or Mrs. Horvath can assist you.

Have nice research. I can give you any kin of assistance only with one precondition: you must inform the Forum and all Afghans correctly about the result.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه:

ګرانه ابو سيد ،

لکه څرنګه چي مي وعده کړې وه دپټي خزانې کتلاک اوفوند داسي دئ:

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery

پته يې هماغسي ده لکه تاسي چي ته درمعلومه ده. دروزويلټ په کوڅه کي مرکزي ودانۍ.
زه بخښنه غواړم چي هنګري نقطه اېښوونه راځخه پاته سوې ده او زماپه ايميل کي هنګري املاء له عربي سره ګډه سوې ده. تاسي يې تر ماښه ليکئ. ما له ښاغلي سانتاځخه پوښتنه وکړه. هغه نه ختيځ پوه دئ اونه هم دکتابتون دخطي نسخومسئول. هغه راته وويل: يوچا را ځخه وپوښتل چي آيا په کتابتون کي پښتوخطي نسخې سته ؟ او ما ورته په جواب کي وويل چي زه نه يم په خبر. نوموړی اصلي شخص نه دئ. ستاسي سره يا مېرمن کساناک يا مېرمن هوروات مرسته کولای سي. په څېړنه کي دي برى غواړم. زه هرراز مرسته درسره کولای سم خو په دې مخکيني شرط چي په نتيجه به يې ټول فوروم او افغانان خبروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Sur Sahaak,

This manuscript had been donated by Prof. Vambery himself in 1885 to the Hungarian Academy of Science. By the legend, Prof. Vambery obtained it from Yaqub Khan, from Heart.

I have seen the manuscript before some years. I couldn’t examine carefully, but for me, it seemed complete. This is along with some other, fragmented Persian manuscripts. This is a XVIII century copy.

If you need any further information, I am at your service.

Best Regards

Dr. Nasrin (“Lea”)

ترجمه:

ګرانه سور سهاک،

دا نسخه پروفیسرویمبري پخپل لاس د هنګري د علوموا کاډیمۍ ته په ۱۸۸۵کي بخښل سوي وه. د ه د هرات له یعقوبخان څخه ترلاسه کړې وه. مادا نسخه ځوکاله وړاندي لیدلې وه خو په دقت سره مي ونسوای کتلای. ما ته بشپړه ښکاره سوه. دا نسخه له نورو فارسي نسخو سره د ه او د اتلسمي پېړۍ کاپي ده.

که مو نورو معلوماتو ته اړتیاوي، زه مو په خدمت کي یم.

په مینه.

ډاکترنسرین (لي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Dr. Habibi,
This is the time to introduce Pata Khazana to Hungarian public. A magazine ordered from me an article to introduce the three manuscripts, focused on the manuscript of the Vámbéry collection. After the introduction of Pata Khazana to Hungarian public, after the edition of the article I can send you the requested some pages or comments for the Internet.
Surely I will send you an original copy of the article by post. Please write me, what do you know, in which circumstances did Professor Habibi find the first manuscript?

Respectfully Yours
Dr. Katona

ترجمه:

ګرانه ډاکټرحبيبي،
اوس ددې وخت دئ چي پټه خزانه دهنګري خلکوته وروپېژندل سي . يوې مجلې ماته دويمبري دخطي کلکسيون ددريونسخودمعرفي کولوپه باب ديوې مقالې فرمايش راکړ. دپټې خزانې دمعرفۍ اود نومړې مقالې ترخپرېدووروسته زه کولای سم تاسي ته لازم مخونه ياتبصرې دانټرنيټ له پاره درولېږم.

دمقالې اصلي کاپي به هرومرودپوستې له لارې درواستوم. مهرباني وکړئ ، راته وليکئ چي پروفيسرحبيبي لومړۍ نسخه څرنګه اوڅه رازوموندله ؟

په درنښت
ډاکټرکاتونا

****

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامعلومات راته ترلوستلووروسته ډېرډاډمن ښکاره نه سول ، نېخه چي ولي؟ خود سباورځي دخبرني له پاره مي راسره خوندي وساتل اوله ځانه سره وپتېيله ،چي ددې موضوع سپيناوی به کوم اوددې مقصد له پاره بايد بوداپست ته يوسفروکړم . په همدې چورتونوکي وم ،چي ددعوت خپروني په ويبپانه (۲۸ حمل ۱۳۸۲= ۱۷مه داپريل ۲۰۰۷ع) کي مي د اجمل مقصودي په قلم په انګليسي ژبه يوه مقاله ولوستله ، چي سر ليک يې (Pata Khazana- a response to its attackers!) و . ددې مقالې په يوه برخه کي په هنګري کي دبوداپست دعلوموا کاديمۍ دخطي نسخودارمين ويمبري په کلکسيون کي دپټې خزانې ديوې نسخې خبره ياده سوې وه اومنبع يې هماغه د(Dr.Katona) معلومات وه چي دبوداپست په (Magyar Nemzet Magazin) مجله کي يې د۲۰۰۳ع کال دنومبرپر۲۲مه خپره کړې وه . ددعوت ويبپاڼې په دغه مقاله کي ويل سوي وه چي دانسخه ارمين ويمبري په ۱۸۵۹ع کال کي په هرات کي له يعقوب خان څخه ترلاسه کړې وه . دارمين ويمبري په باب يې کښلي وه چي:

مجارختيځپوه اوسياح ،ارمين ويمبري په ۱۸۳۲ کال زېږېدلی و. تر لومړنيوزده کړو وروسته يې زيات وکم شل ژبې اولهجې زده کړلې . تهران اومکې ته يې سفرونه وکړل اوځوميا شتي يې دآسيا په وچودښتو کي له درويشانوسره تېري کړې . دی خپلي آرزوته ورسېد اوخيواته له رسېدوسره سم يې له خان سره دوه واره وکتل . وروسته دبخارا له لاري سمرقندته ورسېد. هورې اميروربا ندي بدګومانه سواونيم ساعت يې له ځان سره وساته ،خودی ترازموينبت بريالی ووت اواميرنه يوازي لـه "رشيدافندي" څخه (ويمبري په دغه نامه يادېدئ) خوښ سو ، بلکي ښه زيات سوغاتونه يې هم ورکړل . دی وروسته زړه نازړه هرات ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاړاو هورې له دروېشانو څخه بېل سو. په هرات کي يې له يعقوبخان سره

وکتل اوهغه ورته دپټي خزاني نسخه ورکړه. تردې وروسته ، ارمين ويمبري په يوه قافله کي تهران ته ستون سو اوپه پای کي د۱۸۶۴کال په مارچ کي دتریبیزوند اوارض روم له لاري قسطنطنیې ته ورسېد.

*****

ددې مقالې داوروستۍ برخه راته نوې وه اودې خبرې مې بیا بوداپست ته دسفراراده ټينګه کړه.

په لویدیځوهیوادوکي چي څوک ژوندکوي ، هغوی ته ددې ځایو سرګردانه ژوند معلوم دئ،چي دچایوه تربلي نه رسیږي. زماد بوداپست سفرهم په دغه سرنوشت اخته و. په دې ترڅ کي زماپخواني اشناښاغلي عبدالعلي رسول زاده دسویډن دمالموپه ښارکي د(مورنۍ ژبي پښتو کنفرانس) په غونډو کي دګډون بلنه راکړه اوراڅخه ويې غوښتل چي په دغه غونډه کي دافغانستان کي دښووني اوروزني دتاریخچې او هم يې پر څنګ د کورسو دښوونکودځینوستونزوپه باب ورته وږغيږم. ورسره "ښه" مي کړه اودامي بوداپست ته دسفریوه موقع هم وګڼله. له ځان سره مي وپتېيله چي دکنفرانس ترپای ته رسېدلو وروسته به بوداپست ته ځم. د ۲۰۰۷ع کال داپریل په پای کي دسویډن د مالمو ښارته ورسېدم. ټاکل سوې وه چي کنفرانس دهمدې میاشتې پر ۲۰ـ۲۱ ورځو جوړېسي. په دغه ښارکي زماموراومنځوی وروږهم اوسي. له هغوی سره مي هم له څوکلونووروسته ولیدل. او پرڅنګ مي په ټاکلو ورځو کي دکنفرانس په غونډوکي برخه واخیستله. په دې غونډو کي زما ګډون دافغاني برخه والوله خوامثبت وبلل سو، چي طبيعي ده زماهم د خوښۍ سبب سو. مالمودسویډن په جنوب کي یوکوچنی ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ چي دسکانیا(Scania) په ایالت پوري اړه لري . دمالمو اوسېدونکي د۲۰۰۶ع کال داحصائیې له مخي په سلوکي شپږويشت مهاجرين (په بهرکي زېږېدلي) دي . دې ښارته له افغانستان ، یوګوسلاویې ،ډنمارک،عراق،پولینډ،بوزنیا ، ترکیې، چیلي، ایران ،سربیا ،هنداونوروهیوادوڅخه مهاجرين رامات دي . وايي چي د مالموپه ښاریوسل واویاتوکمونه (nationalities) اوسي . دافغانانو کمیونیټي يې د يادوني وړده. دې ښارته لومړني افغان مهاجرد کندهار ښاردبابیانو د کورنۍ غړي دي . په مالموکي اوس دافغانانودوې فعالي اتحاديې سته. ديوې اتحاديې مشرتوب يې دحبيب الله غمخور پرغاړه ده. غمخوردروزګان ولايت څخه راغلی مهاجردئ. دافغانستان پرحالاتو باندي پرله پسې تبصرې اوليکني په افغاني ويبپاڼوکي خپروي . زمااشنادئ اويورازاخلاص راته ښرګندوي.

(عبدالعلي رسولزاده ددې کرښولەليکوال سره)

ترکنفرانس وروسته مي دبوداپست دسفرپروژه رامخته کړه . مورږ افغانانوته دي خدای خیرراپېښ کړي ، په هرځای کي چي اوسو، خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې پروګرامي راسره ملګرې وې . د سفرارادە کووخوپلان ورته نه تړو. دلته خوچې څوک سفرکوي ، دسفرورځ ، په ټاکلي ځای کي دهوټل ريزرويشن، هورې دهرې ورځې مشخص پروګرام ټول ديوه ټاکلي پلان له مخې سره تنظيم کړي. خوداډول انتظام ته دپښتانه رسېدل ، زماپه خيال څو نورو پېړيوته اړتيالري. بوداپست ته دسفردسرښتې کارمې د ورور پرغاړه واچاوه. هغه اريان پخپل مصروف ژوندکي څوواره د هغه دفترله اداري ته ولاړ، چي بوداپست ته بې دګروپې سفرپلانونه سرښته کول . خوزمادرخصتيوله ورځوسره دهغوی دپروګرام وختونه نه برابرېدل اوپه نتيجه کي مي ترېوې اوونۍ زيات وخت په مالموکي تېرکړاودرخصتيوله پوره کېدوسره سم مي مخ پرکاناډا ونيو. د مالمو شپې خومي په استراحت اوله موراودوستانوسره په ليدنوکتنوکي تيرې سوې اوښې تېرې سوې خوهغه مقصدچې مادپښتوژبې تر کنفرانس وروسته ځان ته ټاکلی و، ترسره نه سو.

دهمدې ۲۰۰۷ع کال داکتوبرپرنونسمه نېټه په جرمني کي دافغاني کلتوري ودې ټولنې دمعاصرافغانستان دجوړېدودوه سوه شپېتم جشن دنمانځلوپروګرام دجرمني دکولن په ښارکي نيولی واوپرځنګ يې دافغاني مورخينو(فيض محمدکاتب هزاره،ميرغلام محمدغبار، احمدعلي کهزاد،علامه عبدالحي حبيبي اوقاضي عطاءالله خان) په باب علمي کنفرانس په پام کي نيولی و. دې کنفرانس ته يې زه هم وربللی وم اوماته يې دکنفرانس په علمي برخه کي دفيض محمدکاتب هزاره دژونداوآثاروموضوع ټاکلې وه. کنفرانس ته له کابل څخه استاد حبيب الله رفيع اوسرمحقق عبدالله بختانی ، له امريکې څخه پوهانددوکتورحسن کاکړ، له سويډن څخه کانديداکادميسن اعظم سيستانی ، له څخه پوهنوال رسول باوري اوله انګلستان مانچسټر څخه استادمحمداسحق نګارګررابلل سوي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داوارمي نوله ځان سره ټینګ عزم وکړ، چي ترکنفرانس وروسته به بوداپست ته هرومروځم . دسفرټکټ اوهوري دهوټل انتظام مي د ښاغلي زرین انځورپرغاړه واچاوه ، چي کوريې ودان هغوی هم داکار سرته ورساوه . زه داکتوبرپراووه لسمه نېټه له کاناډا څخه دجرمني پر لوروالوتم.دنیدرلینډ دامسټردام په ښارکي ترلنډتم کېدلو وروسته د جرمني دکولن ښارته ورسېدم .دکولن ښار،چي جرمنیان یې دکولیون په شکل اوانګرېزي ژبي یې بیاکولون ته ورته تلفظ کوي ، دجرمني په ختځه برخه کي بن ته نزدې یوښکلی ښاردئ. زه دکولن هوایي ډګرته د په ورځ دسهارپر بجوورسېم. زرین انځورمخکي لاځان هوایي ډګرته رارسولی واودمنتظرینوپه سالون کي راته ولاړو. ښه دمیني روغبړ مووکړ. دمېلمنوپوښتنه مي ځني وکړه ، وېویل: بختانی صاحب ، رفیع صاحب اوډاکټرکاکړصاحب دوی راغلي دي . نګارګرصاحب نن شپه راځي اوسیستانی صاحب به سباته راورسیږي . له هوایي ډګرڅخه زموږله پاره ترټاکل سوي استوګنځي پوري دشلوپنځه ویشتو دقیقو لاروه . هغه موپه خوراخواږه باندارسره ووهله . زه چي تېرکال دکولن ښارته دهوتکي غورځنګ...... کي دګډون په نیامت راغلی وم ، دښارپه منځ کي مي ځان ته هوټل نیولی و، خو دا واردکولن په پښتني کمیونیټي کي یودخیرښتن ښاغلي فضل الرحمان ترښاردباندي په پنځوجریبوکي یوه ودانۍ اخیستې ده چي د ودونواوخوښیو له پاره دوه عصري سالونونه ، دمېلمنوله پاره یو کوچنوټی هوټل ، دکلتوري ټولني له پاره دفتراودکنفرانس خونه او یو ښکلی مسجدپکښې دئ. حاجي صاحب دکونړولایت له مخورو څخه دئ اوڅه موده یې دولایت مقام سرپرستي هم کړې ده . دی اوزامن یې دپښتني اخلاقوډېرغوره ممثلین دي . دی پخپله مینه ناک ، خنده رویه ، خوش صحبته او دروند پښتون دئ. عمریې ترپنځو شپیتواوښتی دئ. زموږاستوګنځی دحاجي صاحب په هوټل کي و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(حاجي صاحب فضل الرحمان او هوتک)

انځور صاحب ترا طاقه پوري را سره ملګری و. زما کوټه یې را وښووله او ترلاز مولا رښوونو وروسته یې رخصت واخیست ځکه د سباله پاره د غونډې زیاتره کارونه د دوی پر غاړه وه. ما ته یې د ټولني کتابتون ، چي د دې ودانۍ په کښتني پوړ کي و ، را وښووا و ما هم د ځان له پاره هیوډ کړه غېږ کتابونه خپلي کوټې ته ځني را وخېژول. ترلږ دمي وروسته مي پر کتابو باندي را واچول او نور نو پوه نه سوم ، چي څومره ساعتونه د کتاب له معشوقې سره لاس ترغاړه وم.

ترښه پوره استراحت وروسته مي جامې بدلي کړې . په دغه وخت بختانی صاحب او رفیع صاحب هم را پیدا سول. له بختاني صاحب سره څه کم د برش کاله وروسته او له رفیط صاحب مي دوه کاله وروسته بیا ولیدل.

د بختاني له نامه سره د هجري شمسي د پرشمو کلونو را هیسي اشنا یم. دغه وخت زه په کابل کي د خپل نیکه ، مولوي صالح محمد هوتک سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسېدم دمولوي صاحب مرحوم کورد کابل په کوته سنګي کي و . کوټهٔ سنګي دنوي اباد بدلو په حال کي وه . له مولوي صاحب سره په کورکي اروښاد عبدالخالق واسعي هم اوسېدی . دغه وخت مولوي صاحب په شوراکي دکندهاروکیل اودشورادریاست معین و. اروانښاد واسعي صاحب په پښتوټولنه کي رسمي وظیفه درلوده . د پښتوټولني ودانۍ دپل خشتي جامع په مقابل کي دکابل رود پرشمالي غاړه دنادرشاهي واټ په خوله کي دپومبه وو د دوکانو پرسر واقع وه . دغه وخت دټولني رئیس اروانښادګل پاچاالفت و. دا وخت زمادوړوکتوب زمانه وه او واسعي صاحب به کله کله له ځان سره خپل دفترته بیولم . له اروانښاد واسعي څخه مي په هماغه وړوکتوب کي اورېدلي وه اوتر اوسه مي لاهم په ذهن کي دیوي خاطرې په توګه خوندي ده ، چي وايي اروانښاد مولاناسیفي به ویل:

داد پښتوټولنه نه ده ، دپختوټولنه ده . له (پختو) څخه به یې مراد د ټولني تردفترلاندي دپومبه پلورونکودوکانونه وه . دپښتوپه ځینو لهجوکي دپومبه له پاره دپارسي ژبي دخیل لغت (پخته) کارول کیږي. دپومبه وودوکانونه د(دپختودوکانونه) بولي . دارازالتباسونه دپښتو ژبي په لهجوکي زیات دي. نوري ژبي هم دغه رازملتبس کلمات لري[1].

(۱) نه پوهېږم چي بختاني صاحب به هغه وخت په پښتوټولنه کي غړیتوب درلود ، که یا؟ خودکابل مجلې په زیاتروګڼوکي به مادهغوی په نامه شعرونه اومضامین لیدل .ښه دِ برکلونه وروسته چي ماهم دقلم او لیکني له شواخون سره تړون وکړ ، بیامي نودبختاني صاحب په باب ، د هغوی دلیکنوپه باب ، د هغوی درسمي وظیفوپه باب معلومات زیات سول . زماپه کتبخانه کي د(تذکره الشعراء) هغه ټوک سته،چي

[1] دمولاناسیفي مرحوم له دي ادبي ظرافت څخه څونتیجي راوزي اوهغه داچي دپښتوپه ټولو لهجوکي دخیل لغات سته اودایوه طبیعي ژبنۍ عملیه ده . دوهم داچي التباسونه هم په هره لهجه کي موندل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بختاني صاحب راته اهداء کړی اوپخپل خط يې پرليکلي يې دي : " د پښتو ادبیاتوځوان محقق ښاغلي معصوم هوتک ته،چه دمولوي صالح محمدنسبي اومسلکي بالاستحقاق وارث دی . په درناوي . عبدالله بختانی. کابل د ۱۳۶۷د اسد ۲۵مه ".

تذکره الشعراء دسراج الدين خان سعيداومولوي صالح محمدهوتک ګډ تاليف دئ ، چي دبختاني صاحب په زيار په ۱۳۶۲ش کال دامير کروړ سوري ددوولس سوه پنځوسم تلين په وياړخپورسوی . ددې کتاب وعده يې هغه وخت دعلوموپه اکاډيمۍ کي راسره وکړه، چي زه ديوچادليدلوله پاره هلته تللی وم اووروسته دغوتۍ خاوري په لاس دباخترآژانس دپښتوڅانګي ته ، زمادکاردفترته راواستاوه . له هغي نيتي څخه مونوبيا نه وه سره ليدلي اودادئ اوس مو دنړۍ په يوه ډېر ليري هيوادکي ، چي نه زمااستوګنځی دئ اونه ددوی داوسېدلو مېنه ،سره وکتل . خوداوارنه زه هغه (ځوان معصوم هوتک) يم اونه دی هماغه چټ ږيرخريلی بختانی صاحب . نن زماپه کونډۍ ږيره کي تر تورو وربښتو سپين ډېردي اوددوی په اوږده سپينه ږيره کي خو،چي ديوه نوراني روحاني سړي څېره يې وربخښلې ده ، يوتوروربښته هم نسته . بختانی صاحب چي اوس يې عمرتراتياکلونواوښتی دئ ، د پښتوليکوالواوشاعرانودپخواني نسل په هغوڅووروستيوګوتوپه شمېرژونديوليکوالوکي دئ ، چي اوس يې هم ګوتي دقلم نيولواو خوځولوتوان لري. موږبه پخپل استوګنځي کي دسباناري پروخت ښه دخوندمجلس کاوه . پرسياسي حالاتو، ادبي موضوعاتواو ورځنيو خبرومويحثونه کول . بختاني صاحب دويښ زلميتوب په غورځنګ کي د ګډون ډېربيانونه درلودل اوزما سره داپوښتنه لاينحله پاته ده ، چي ولي ددوی نوم د(ويښ ځلميان ، دافغانستان يوسياسي تحريک ، چاپ ۲۰۰۰ع) کتاب په هغه ليست کي نسته ، چي دويښ زلميانود

(c) ketabton.com: The Digital Library

غړو په توګه راپېژندل سوي دي. داکتاب دويښ زلميانو دغورځنګ يو فعال او مبارز غړي اروا ښاد محمد علم بځرکي ليکلی دئ[2].

دکولن په کنفرانس کي ښاغلي بختاني صاحب د مرحوم قاضي عطاء الله خان د تاريخ په باب وينا وکړه.

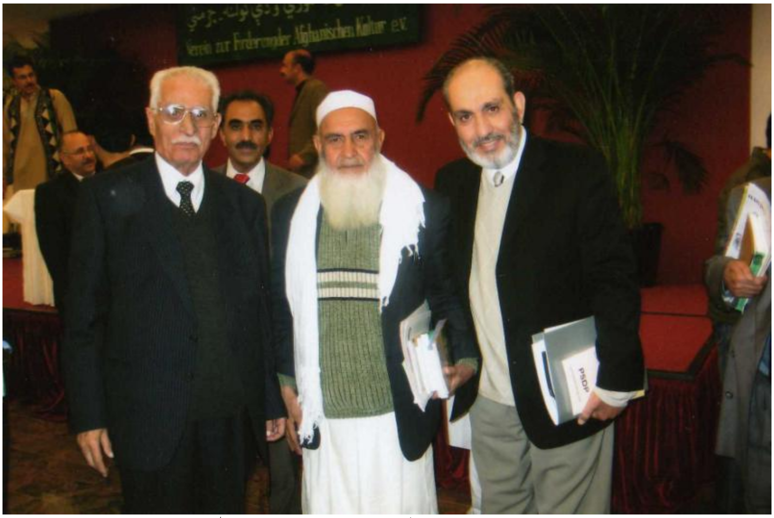

(له ښی خوا: محمد معصوم هوتک ، سرمحقق عبدالله بختانی ، .....)

ددي سفرپه ترڅ کي مي دلومړي وارله پاره له استاد اسحق ننګارګر سره وپېژندل . له ليکنو او تلويزيوني بيانو سره يې له پخوا اشناوم . په تصوف،عرفان،فلسفه،ادبيات او تاريخ کي دپراخو اوژورو مطالعاتو

---

[2] ددې کتاب لاسکښلې نسخه ماته اروا ښاد ميرصاحب جيلاني خان الکوزي په کال په کوټه بلوچستان کي راوسپارله چي کابل ته يې اروا ښاد علامه رشاد ته يې دکتلو دپاره ورسوم . داکتاب ماله ځان سره کندهار ته يووړ او کابل ته زما سفرپه دغه وخت کي وځنډېدی او دکتاب مسوده مي ښاغلي مولانا عبدالباري(زماداکازوی) ته ورکړه . نوموړي کتاب علامه رشاد ته ورساوه اوڅوورځي وروسته چي زه بيرته کوټي ته ستون سوم ، مدير صاحب جيلاني خان ته مي دکتاب کيفيت په داسي حال کي بيان کړ، چي نوموړی دخپل ورور پرفاتحه باندي ناست و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښتن دئ . په فصاحت او نطاقي کي پرختمه ده . دوينا په وخت کي د افادې قوت په ستايلو ارزي . ماله پخوا ښخه ، هغه وخت چي لا په کابل په لوړو تحصيلاتو بوخت وم ، داستادنګارګر سياسي و فلسفي ليکني په غيردولتي جريدو کي لوستي وې . هغه وخت يې ګومان کوم باختري تخلص کاوه . ليکني يې ترنورو همزولو او همفکرو لوړي او عميقي وې .

داکتوبرپر۱۹مه سهارچي دچايوخوړلوخوني ته ورغلم ، بختانی صاحب،رفيع صاحب،کاکړصاحب لادمخه هورې ناست وو. ښاغلی غريب دناري په برابرولوبوخت و. داستادنګارګرپوښتنه مي وکړه، وېويل پخپل اطاق کي دئ. چانه دئ خبرکړی چي ناری په همدې خونه کي دئ. کاکړصاحب موږته مخ راواړاوه:

- په انګلستان کي يې وخت تېرکړی دئ. چي څوک يې يوځای ته ونه غواړي ، پرخپل سرنه ورځي.

په دغه وخت کي يوځوان له مېزڅخه ولاړ سوا و ځای يې يوه سپين ږيري ته ورپرېښو ، چي سپيني جامې ، کندهاری خامکي غاړه يې پرتن وه ، کونډی ږيره يې وه اوکارګري ټوپۍ يې پرسروه . له مېزڅخه يوچاورږغ کړه:

- نګارګرصاحب پرښه وخت راغلې. هرڅه تيار دي.

ماپه روغبړکي ځان ورونښوو. دوهم واريې په غېږکي ټينګ کړم او وېويل:

- آثار دي لولم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته مونوپه جرمني کې داستوګنې پروخت ترټاکلي غونډې وړاندې او وروسته هره ورځ سره کتل اودزړه خواله به مو سره کوله. د غونډې دکنفرانس په برخه کې نګارګرصاحب ته دعلامه حبیبي په باب دلیکنې اوڅېړنې بلنه ورکول سوې وه ، خودوی علامه مرحوم ته په پارسې ژبه یوه درنه دارادت قصیده ویلې وه اودهغې په لوستلوېې دغونډې غاړه وایستله . دغونډې دجوړوونکواو اوربډونکوهیله له نګارګرصاحب څخه په دې برخه کې زیاته وه ، خولکه چې دڅېړنې له پاره یې وخت نه وموندلی.

(استاد محمد اسحق نګارګر له محمد معصوم هوتک سره)

دغه رازمې په دې غونډه کې له ځوان جرمن ژبپوه اوختیځ پوه ښاغلي سبیستیان هاینه (Sebastian Heine) سره هم دپېژندګلوۍ کتنه وکړه . دغه ځوان ژبپوه اوختیځ پوه په پښتو، پارسي،بلوڅي اودپامیرپه ژبوباندې پوهیږي. په کنفرانس کې یې په په پښتو، پارسي اوبلوڅي ژبوخبرې وکړې ، دخپل ځان اووظیفې په باب ورغبدلاودوینا په پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي يې وويل چي ٌ کاشکي افغان واى ٌ. ماپرېږغ کړه ، چي ته افغان يې اوزه دافغان په سترګه درته ګورم ځکه چي هم په افغاني ژبو پوهېږې اوهم مينه ورسره لرې. ډېرخوشاله سو. په دې باندي هم ډېرخوښ سو ، چي زه دکندهارپه لهجه رږغېږم . ده وويل دکندهارلهجه ډېره لرغوني اوخوږه لهجه ده . دی هم دکندهارپه لهجه خبري کولې . ده راته وويل چي د(ښ ، ږ) رږغونه دخوشحال خان ترعصروروسته په(خ ، ګ) باندي اوښتي دي[3](١). سبستيان دکندهارپه لهجه کي ددرختي ، سيب ، سايې کلمې ناسمي وبللې اودپارسي ژبي اغېزه يې وبلله. ماورته په جواب کي وويل ، چي دکندهارپه لهجه کي ددرختي اوسايې پرځنګ دوني اوسيوري کلمات هم سته اوښاري کندهاريان يې لږکاروي خودکليو اواطرافوخلک يې ښه په پراخ لاس وايي. دغه رازمي دپښتو(درخته) او دپارسي (دَرَخت) توپيرورته بيان کړاودکلسترآغازي ځانګړتيا مي په (درخته) کي ورته تشريح کړه . ده خوښي وښودله خود(درختي) په کلمه کي يې دلومړي توري سکون دکندهاريوپښتنوتصرف وباله.ده وويل دپارسي (دَرَخت) پښتوته ننوتلې ده اوکندهاريويې له خپلي لهجې سره سم دپښتو قوانينوپربنسټ ابتداء ورساکنه کړې ده.

ښاغلی سبستيان زماله ليدوڅخه خوښ سو اوايميل پته يې د راتلونکو اړيکوله پاره راکړه.

[3] ډاکټرپالوال هم پخپل کتاب معياري ژبه کي د ننګرهار لهجه نوې بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هوتک اود سبستيان)

ددې کرښو ترليکلوڅوورځې وروسته مې په ټول افغان ويبپاڼه کې د سبيستيان هاينه په باب دپلوم انجنيرخليل الله معروفي يومضمون ولووست ،چې دمارتين ګُخ په قلم ليکل سوى اوپه شپيګل آنلاين کې خپورسوی واوښاغلي معروفي په پارسي ژبه ژباړلى و. په همدې ورځ ماته دښاغلي سبستيان ايميل هم رارسېدلى واوزمادهغه ايميل په جواب کې يې ، چې ماپکښې دده دژوندليک غوښتنه کړې وه ، د ۲۰۰۷ ع کال دنومبرپرلسمه راته ليکلي وه[4]:

ګرانه ښاغلي هوتک،
ستاسودنيکوپېرزوينوڅخه يوه نړۍ مننه. زمانيکي هيلي اوپېرزويني هم ومنئ .زمادپاره دوياړځاى و،چې په دغه ښکلي غونډه(دکولن غونډه . هوتک) کې مې برخه واخيسته . هيله لرم چې پښتانه به په

---

[4] دايميل متن ماپه پښتوالفبې اړولى دئ.اصل يې په لاتيني تورولیکل سوی دئ اوتر همدې متن وروسته به يې ولولئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلونکي کي هم خپلو کلتوري هلوځلوته دوام ورکړي ، ځکه چي تر اوسه پوري دنوروتوجه پښتوژبي ته نه ده اوښتي. زه به کيداى شي په اګسټ کي دراتلونکي کال ، په کاناډاکي دآرين پېژندني په يوه نړيواله غونډه کي ګډون وکړم. که دغه يون وشي نو هيله لرم چي تاسوهم ووينم. يوه اوونۍ وروسته په ويانا ـ اتريش کي همدارازد پښتوژبي په اړه يوه مقاله وړاندي کوم ، چي په هغې کي به ددغي ژبي زاړه جوړښتونه په ګرامر او ويي پانګه کي راپه ګوته کړم ، چي ځيني هغه يو ځوزره کاله سابقه لري. زه به خپل ژوندليک زرترزره درواستوم.

په درناوي
سبستيان ٌ زمرى ٌ هاينه

++++++++++++++++++++

Zhwandlik

From: **Sebastian Heine** (SHeine1@gmx.de)
Sent: November 10, 2007 9:34:16 AM
To: mhotak@hotmail.com

Security scan upon download
cv Heine.doc (28.2 KB)

Grana shaghelia Hotak,

stasu de neko pirzoyino tsekha yawa naRey manena. Zmaa neke Hile aw pirzoyine ham wumaney. Zma de para de wiyaR dzay wu ce pe dagha shkule ghunda ki mi barkha wakhista. Hila larema ce Pashtaane ba pe ratlunki ki ham khpelo culturi halodzalo ta dawaam warkRi dzeka ce ter osapori de noro tawadscho Pashto zhebe ta na da au shte. Ze ba kedeshi pe August ki de ratlunki kal pe Kanada ki de aryanpezhandene pe yawa naRiwala ghunda ki gaDoon wukRem.Ke dagha yun wushi nu hial larema ce tasu ham wuwinem. Yawa oweney wrusta, pe

(c) ketabton.com: The Digital Library

Vienna/Otrish ki hamdarazde Pashto zhebe pe aRa yawa moqala wrande kawem, ce pe haghe ki ba de daghe zhebe zaRe dshoreshtuna pe gramar au waypanga ki ra pe guta kRem, ce dzine hagha yaw co zera kala sabeqa lari.

Ze ba khpel zwandlik zher ter zhera darwastawem...

pe dranawi

Sebastian "Zmaray" Heine

++++++++++++

ښاغلي سبستيان ماته په کولن جرمني کي هم ويلي وه ، چي دی دلويديځي لهجې پښتووايي. په دغه راليږلي متن کي يې ماته د(کي ، مي ، راتلونکي ، پوري ، درناوي) کلمې دلويديځي لهجې له وينګ سره سمي ښکاره سوې ، خوپه (کيدای شي ، وشي) کلماتوکي بيا د ختيځي لهجې اغيزه ليدله کيږي.

دمارتين ګڅ ليکنه ماته په زړه پوري ښکاره سوه اوددې سفرنامې لوستونکوته به يې دهغې پښتوژباړه وړاندي کړم . داژباړه دښاغلي ديپلوم انجنيرخليل الله معروفي له پارسي ترجمې څخه سوې ده.

پښتوخوږه ده اوورسره زيږه هم

دوه ويشت کلن محصل چي پنځه دېرش ژبې يې زده دي. يوځوان پوه چي په دريوخلوروخارجي ژبو وږغيدلای سي. استثنايي تن ګڼل کيږي . خودېن ښاريومحصل " سبستيان هاينه " هرکال څلورژبې زده کړي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواوس يې پنځه دېرش بهرنۍ ژبې زده دي . له (آرامي) ژبې نيولې تر(اوزبيكي) اووربانديګراني ژبې(پښتو) پوري.

سبستيان هاينه ، دبن پوهنتون په كتابتون كي يې دخپل كارپر مېز باندي پرتوكتابوته داشارې په ترڅ كي وايي : " يه، زه نابغه نه يم. دا صِرف دزيارا وتلاښ نتيجه ده. زه هره ورځ لغتونه زده كوم اوګرامر هره ورځ تكراروم . البته په دې ارزوَ نه كي،چي دبورو، پېچلو، پېچلو وربښتانولرونكي دوه ويشت كلن ځوان دځان په باب كړې ده ، خورا ډېره تواضع پرته ده . ځكه هيڅ انسان نسي كولاى چي له خارق العاده استعدادپرته دي څه دپاسه دېرش ژبې ، هغه هم دنژدې ختيځ اوليري ختيځ ژبې دي زده كړي. هغه ژبې چي دده (سبستيان ـ پ ، ژ) زده دي ، دادي:

لرغوني فارسي (فُرس قديم) ، اوستايي ، پهلوي ، باختري ، سغدي،ساكي،پښتو، پراچي ، اورمړي ، واخي ، يغنوبي ، سنګليچي ، ايشكامي ، اوسيتي (آسي) ، ايدغامنجي، اردو، هندي ، فارسي ، پنجابي ، سندي ، كورمانجي ، ګردي ، بلوڅي ، سنسكريټ ، پالي ، ګندهاري ، لاتين ، يوناني ، لرغوني آيرلينډي ، منځنۍ كيمري ، ګوتيک ، اوزبكي ، آرامي ، عربي ، فرانسوي ، انګليسي.

دده دژبې زده كولوكارنامه اووه كاله وړاندي پيل سوه. دغه وخت ده د " هسن " ايالت " د" فرانكن برګ " ښارپه " ايدرتال " ښوونځي كي درست لوست اوپنځلس كلن و. د " هومر " داصلي متن دلوستلوپروخت ورته معلومه سوه چي " يوناني " او " سنسكريت " يوله بله نژدې اړيكي لري. دې كارده كنجكاوي راوپارولې او د " سنسكريت " ژبه يې په زده كړه. دى ، چي ديوه مورخ زوى دئ ، څلوركاله وروسته يې درې څلور نوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبې هم زده کړې اوخوښ و ، چې دسکوېټ ته دتګ پرځای یې په دغه شان (علمي)کارلاس پوري کړی دئ.

سبستيان هاينه چې کله دبکلوريا برى ليک په اعلى درجه باندي ترلاسه کړ، د " بن پوهنتون " ته شامل سواود " اندوجرمانيک " (د هندو جرمن ژبوادبيات) په اصلي څانګه او د " اندولوژۍ " (هندپوهني) او " سلتولوژۍ " (سلت پوهني)په فرعي څانګوکي يې تحصيل پيل کړ . داڅانګي له پخواڅخه ښکلي اوزړه راښکونکي څانګي دي . همدا اوس يې خپل ديپلوم څانګي ته سپارلی ،چې په هغه کې يې " فعل ،په پښتوکي " څېړلی دئ. دا هغه ژبه ده چې دی ورسره دزړه له کومي مينه لري. دی " پښتو " دټول انساني ژوندموزائيک بولي اووايي: "پښتو" خوږه ده اوورسره زيږه هم . " پښتو " له يوې خوا تراندازې زياته نرمه کېدلای سي اوله بل پلوه ډېره زيږه اومردانه کېدلای سي . " پښتو " د ژوند څرګندويه ده ، چيغي وهي ، ژاړي ، خوښي کوي ، ساندي وايي اومړينه تمثيلوي . "

" پښتودژونداحساس دئ "

کله چې سبستيان دخپلي ګراني ژبې " پښتو " نکل درته په مينه پيل کړي اودپښتوشعرونه ديکلمه کوي ، سترګي يې ورسره په ځلېدوسي اوپخپله په يوه بل جهان کي ډوب سي. ښايي دده پوهنتوني ملګروته به دارازهيجاني کيدل نابلده ښانته وي ، خودی په هغوی باندي کار نلري اوده ته داخبره بې توپيره ده چې نورکسان څه رازفکرکوي . دژبو دغه ماهر، چې تل يې درنې جامې اغوستي وي،ښايي هم د محصلۍ رنګارنګ ژوندغوره رنګ کړی دئ.دی تقريباً هره ورځ له هغو افغانانو سره ګوري ، چې په المان کي يې ورسره پېژندلي دي ، له هغوی سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستانوليدلوته ورځي ، په مېلمستياووکي يې برخه اخلي ، له هغوی سره دخدای اوجهان په باب بحثونه کوي ، البته په الماني ژبه نه ، بلکي په پښتو.

ده له هغوی څخه داهم زده کړي دي ، چي پښتونه يوازي يوه ژبه ده ، بلکي دژوندډرک هم دئ: " پښتودپښتنويونااليکلی فرمان دئ. يعني که غواړئ رښتين واوسئ ، دښه نامه څښتنان سئ ، مېلمه پال سئ ، د دښمنانوپه وړاندي زغم ولرئ ؛ نوپه پښتووږغېږئ. کله چي دهغوی په ژبه وږغېدلاست ، په حقيقت کي له هغوی سره ګډ سولاست. هڅه وکړئ دهغوی چلند درک کړئ اوويې منئ. اودغه ځای دئ چي بيانور کسان هم تاسي مني. "

دده دزياترو نويو دوستانوبه زړه ته نه لوېږي ، چي يو " غيرپښتون " هم کولای سي له هغوی سره پخپله ژبه وږغيږي اوڅرګنده ده ، چي همدا کارددې سبب ګرزي چي ده ته پخپله کړه کي ځای ورکړي. البته سبستيان هم پرخپله کلاسيکه څېره سربېره ، دښه نيت څرګندولوپه خاطر، هڅه وکړه چي ډېره پرېږدي اوکله کله دملنډوپه توګه خپلي ږيري ته اشاره کوي اوخپل خوتاره برېتونه چاته ورښيي.

" افغانستان به زماله پاره يوه روءياوي "

دافغانستان حالاتواودسبستيان هاينه دژبومهارت ته په پاملرني سره دده پرمخ ډېري دروازې خلاصي دي؛له شرکتونونيولې تر مرستندويو سازمانوپوري. په يوځي برخه کي خودالمان اردولامخکي له ده څخه غوښتي دي ،چي په سيمه کي دژبودتنوع په باب ويناوي وکړي. دی به

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکارومني . ځکه ده ته داخبره اهمیت لري چي دسیمي په باب خپل معلومات له نورو سره شریک کاندي.

خو دی دیوه ژبپوه له نظره ، دافغانستان دپرمختیایي مرستواو بیا رغاوني سیاست ته دشک اوتردیدپه سترګه ګوري. سبستیان پردي سیاست باندي دانتقادپه توګه وایي: " زیاتره پروژې په فارسي ژبه ، چي دافغانستان له دوورسمي ژبوڅخه یوه ده، سرته رسیږي. البته په فارسي ژبه خوپه لومړۍ درجه کي دهیوادپه شمال کي خبري کیږي او ځرنګه چي دوولس میلیونه پښتان په جنوب کي په پښتوږغیږي ، په دي ډول له مرستندویوپروګرامونوڅخه لرګته اخلي".

دی خپله راتلونکې په تدریس ، څېړنو اوپلټنوکيویني اونه غواړي چي ځان په سیاسي اواقتصادي مجبوریتوکي راایسارکړي . دی بیریږي چي که : " انسان یوځل دغو قیودوته ورننوت ، نوریې د را وتلو ور ونه ترل سي". که ټول کارونه دده له آرزوسره سم پرمخ ولاړسي ، نودی په پام کي لري ، چي دسږکال په پای کي به خپل د دوکتورا کار د "المان دخلکودتحصیلي موسسي " له یوه بورس څخه په استفادي سره دلندن د مشهوربنارد" ختیځواوافریقایي مطالعاتو په ښوونځي " کي پیل کړي.

له هغه وروسته نوبیاترټولولومړی هیله من دئ ، چي دیوه پوه په توګه هغي سیمي ته ولاړسي ، چي په ژبویې پوهیږي اوهیڅکله یې په هماغه سیمه کي ژوندنه دئ کړی. دی وایي: " دیوه پوه په توګه ، زما لپاره به افغانستان یوه روءیا وي. سترګي یې بیاوځلیږي اووایي : "د هغوژبولهجې بایدوڅېړلي سي ، چي تراوسه یې لاګرامرنه دئ لیکل سوی ، نکلونه ، کیسې ، افسانې ، روایات اوشعرونه ، داټول به زما د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېري دلچسپۍ ورړ وي ٌ.په دې ډول هیله من دئ چي دافغانستان سیاسي حالات ژرآرام سي اودی وکولای سي ، دمثال په تـــــــوګه، په ٌ کابل پوهنتون ٌکي درس ولولي ، درس ورکړي اوپه څېړنه وکړي[5].

+++++++++++++

دغونډي په ترخ کي مي له ښاغلي فضل الرحمن فاضل سره هم لنډه لیدنه کتنه وکړه اوخپل نوی چاپ سوی کتاب (بیدارګرعصر) یې راکړ. ماددغه کتاب ځیني برخي پخوادانټرنیټ له لاري لوستي وې . له ده سره مي ه دې برخه کي خبري وکړې. ښاغلی فاضل په افغاني زلمیوکي ښه عالم سړی دئ . (نوره تشریح ـ داچي زموږخلک دیوچافضیلت اوپوهه د هغوی له سیاسي عقایدوسره ګډوي اوبیاقضاوت وربانديکوي)

[5] دامقاله وروسته بل چاهم په پښتوژباړلې اوپه پښتوویبپاڼوکي یې خپره کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دکولن دغونډي خاطره)

(له ښی خوا: اکبرکرگر،محمدمعصوم هوتک ، زرین انځور دکولن غونډي خاطره)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمد معصوم هوتک او پوهاند دوکتور محمد حسن کاکړ)

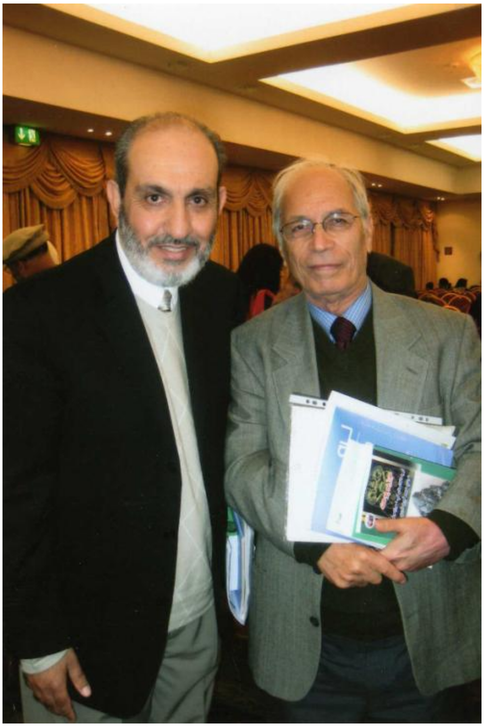

(پوهاند حسن کاکړ او هوتک)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمد معصوم هوتک)

له سیستاني سره لیدني کتني:
(دخوشدل خان بارکزي په باب ، دملانسو په باب اوورو سته زموترمنځ
په دې برخه کي دا یمیلونو تبادله باید په تفصیل سره بیان سي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمد معصوم هوتک او کانديدا کادميسن اعظم سيستانی)

دبوا پست کتنه

د۲۰۰۷ ع کال داکتوبرپر۲۱مه دجرمني له کولن ښارڅخه بوداپست (هنګري) ته ورسېدم . دشپې اته بجې شاوخواوې چې په ټکسي کې مي دبوداپست ښارله مرکزڅخه څه قدرليرې د(Dominik Panzio) هوټل ته ځان ورساوه . په کولن کې موالوتکه لږڅه وځنډېدله اود سفر ستړيايې يوڅه رازياته کړه . ځکه مي په نوموړي هوټل کې خپلې خونې ته ژرځان ورساوه اوترځينولنډوياداښتوليکلووروسته بيده سوم . د بوداپست ښار ته مي د سفراصلي مطلب دبوداپيست دعلوموا کاډيمۍ د کتبخانې کتل و . سباوختي له خوبه راکښېنستم اوترچايووروسته مي دهوټل دمسئولې ښځې په مرسته اولاربښوونه دنوموړي کتبخانې پته پيدا کړه په ټکسي کې هغه ځای ته ولاړم. پرلارې دښارسړکونه ټول خالي وه . له ټکسي وان څخه مي ددې چوپې چوپتيا دليل وپوښت . راته وېويل چې دغه ورځ اوسبايې دمجارستان دنوي انقلاب دبرې نمانځلو جشن دئ اوښارټول تړلی دئ. ماځنې وپوښتل چې دولتي او اداري ځايونه هم تړلي دي ؟ وېويل ، هو ! ګوياپه دې ورځ مې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتبخانې دکتلوله پاره هڅه اوبوېوره اوزه بايدداکتوبرتر۲۴مې پورې انتظار وکاړم. له وخت څخه په استفادې باندې مې دبوداپست ښار د ليدلوله پاره ددرې ساعته ګښت پروګرام تنظيم کړ. شپږويشت يورو مې دهوټل دفترته تحويل کړې اودورځې پر لس نيمې بجې مې په ښار کې د ګرزېدلوپه نيت تياری ونيو. هواسړه وه اوماپنډې جامې له ځان سره راوړې نه وې. په هرصورت هوټل ته دګرځندوی اداری موټرپرلسو بجو راغی اوزه يې دبوداپسټ انټرکانټي نينټل هوټل ته بوتلم. له دغه ځايه موپه يوه ښکلې بس کې دښارګروپې ليدنه پيل کړه.لارښوونکې په انګليسي اومجاري ژبودواړوپوهېدل اوپه دواړو ژبويې تشريحات ورکول. ددې معلوماتولنډيزماداسې يادانښت کړی دئ:

دبوداپست ښاردډانيوب رودپه واسطه پردووبرخووېشل سوی دئ. يوه برخه يې (بودا) اوبله يې (پيست) نومېږي. دواړه نومونه سلاويکه منشاء لري چې د(بودا) معنا(اوبه) اود(پيست) معنا(اور؟) ده . د بوداپيست ټول اوسېدونکې دوه ميليونه دي چې دهنګری دټول نفوس په سلوکې لسمه برخه ده. په دوی کې ۷۵په سلوکې رومن کاتوليکان، دبرش په سلوکې پروتستانت اونوراقليت دينونه اودرې په سلوکې يې يهوديان دي. وايي چې دهنګري خلک په نهمه ميلادي پېړۍ کې له آسياڅخه دې سيمې ته راغلي دي. دوی په لومړي سرکې دکوچيتوب ژونددرلوداوپه کرډيوکي اوسېدل.

پردې سيمه باندې په شپاړسمه-اووه لسمه ميلادي پېړۍ کې عثماني توركانوزيات وكم يونيم سل كاله واكمني كړې ده خواوس ما له يوې كوچنۍ محقرې ودانۍ پرته كوم تعميرونه ليد، چې دتوركانو د واكمنۍ دوختويادګاردې وي . ښايي دعثماني امپراتورۍ ترزوال وروسته په قصدي توګه له منځه وړل سوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دبوداپسټ ښارعمومي منظره)

ماپښین مهال موګښت بشپړسواوبیرته خپل استوګنځي ته ولاړم . ورځ باراني وه ، له هوټل څخه دوتلوامکانات مي نه درلودل . په داسبا(داکتوبر۲۳مه ۲۰۰۷ع)هم دباران همداسي شرپ وشروپ و. پخپل استوګنځي کي مي دانټرنیټ درک وایست . خپل ایمیلونه مي وکتل. ښاغلي روهیال دکندهارمجلې ته مضمون غوښتی و. جواب مي ورولیږه اوکاناډاته مي تررسیدووروسته وعده ورکړه ، چي مضمون به ورلیږم. ښاغلي نوزادي دوفامعصومي دهغي لیکني په جواب کي خپل لیکل سوئ مضمون رالیږلی و، چي دقلندرمومنددپټه خزانه فی المیزان دتاییدپه باب یي لیکلې وه . دتخنیکي ستونزوله امله مي مقاله نسوای لوستلای . مختصرایمیل مي ورولیږه[6]. له کولون ـ جرمني څخه دراوتلوپه وخت کي زرین انځورراته وویل چي له ده سره دډاکټرنسرین (هماغه ډاکټرکاتونا ، چي زه یي له نامه سره دډاکټر حبیبي دایمیلوله لاري اشناوم) دتیلفون نمبرو ،خوځني بیځایه سوئ

[6] په کاناډا کي مي تراتګ وروسته ورسره بشپړه مکاتبه وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ. له ماڅخه يې وغوښتل ، چي بوداپست ته ترسېدوو روسته ورته تيلفون وکړم ، ده به نمبرپيداکړی وي اوماته به يې راکړي. ماچي له بوداپست څخه هرڅه تيلفونونه وروکړل ، کورته يې اوموبايل تيلفون ته يې ، دده پرموندلو بريالی نه سوم. په کورکي مي له زوی سره خبري وکړې اوهغوی راته وويل چي په کورکي نسته. که مي دانمبرموندلی وای ، مشکلات به مي ډېرحل سوي وای.

دماپښين خواته ورځ لږڅه روښاسوه ، اوريځي يوڅه سره ماتي سوې. دباران شدت لږڅه راکم سو. ترهوټل دباندي راووتم. شاوخواوګرزېدم. دې هيوادته حيران تللی وم. دوه نړيوال جنګونه ، دفاشيزم اوکمونيزم تاړاک پرتېرسوی و، خو تاريخي ودانۍ اولرغوني آثاريې پرځای پاته وه. دخپلوخلکو پر ناپوهۍ مي افسوس وکړ، چي ددين ياسياست په پلمه مودهيواددد تاريخي آثاروبېخ وبنيادوکيښ . په ډک زړه خپل استوګنځي ته راغلم. دخواله ځوک نه و، چي زړه مي ورته تش کړی وای . دشعرليکلوهڅه مي وکړه خوشعرويل ماغواړې؟ ولاکه مي وليکې. قريحې کورټ جواب راکړ. له ناکامه مي خوب ته پناه ورووړه اوترسهاره پوري کله ويښ کله بيده په ځای کي غځېدلی وم.

سهارمي دروښاپه ليدلوخپل پروګرام رايادسو، راپاڅېدلم او تر اودس ولمانځه وروسته مي په خړه بيادسهارناري سالون ته ځان ورساوه. دسالون مسئولي مېرمني لاميزونه نه وه سره اوډلي چي زما له خوا ورته (Good Morning) وويل سواودې په مجاري ژبه جواب راکړ. ناری مي راواخيست پرمېزباندي دبوداپيست ورځپاڼه پرته وه ، مخ و شا مي واړوله. عکسونه مي ترنظرتېرکړل. په ژبه خويې نه پوهېدلم. چي ساعت اته بجې شوولي زمابياله ټکسي وان سره علومو اکاډيمۍ ته دتګ په لارکي دغره و د وره مجلس تود و. نهوبجوته شل دقيقې پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي ، چي داکاډیمۍ په دروازه کي مي ګام کښېښود. د هنګري دعلومو اکاډیمۍ ودانې دډانیوب رود پرختیځه غاړه د روزویلټ په کوڅه کي واقع ده. په هنګري ژبه یې ادرس داسي دئ:

Magyar Tudomalyas Akadelmia (MTA)
1051 Bp.1, Roosevelt Ters

(دهنګري دعلوموااکاډیمۍ ودانۍ)

په اکاډیمي کي مي دکتابتون پوښتنه وکړه ، چاراته وویل ، چي لاریې د ودانۍ شاته په هابله کوڅه کي ده . هورې ورغلم. کوټ وبکس مي د دروازې ساتونکي ته تسلیم کړل اودیوه بل ساتونکي په مرسته د ودانۍ دوهم پوړته، چي دکتابتون دمامورینودفترونه راته ښکاره سول ، وختلم. یوې مېرمني په ماته وګوډه انګریزي ښه راغلاست راته ووایه اوماهم خپل مطلب ورته بیان کړ.

وېویل: له کتابتون څخه دڅوورځوله پاره داستفادې اجازه غواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- يوه ورځ.
- لطفاً به پنځه سوه فرونته تحويل کړئ.
- پرسترګو.

پيسې مې ورکړې،رسيدېې راکړاودساتونکې په لارښوونه بيرته د اکاډيمۍ اصلې ودانۍ ته ولاړم اوهورې يې دکتابتون د اوريينټل څانګې لورى راوښودااوزه هم سمدلاسه ورننوتم. په رشتيا چې ختيځه څانګه وه . دالماريوشکل وبڼه اوپه دروازوکې کندنکارۍ يې ټول د ختيځ مدنيت نمايندګي کوله.

له بده مرغه دمسئولې مېرمنې يې له يودوومتحدالمالوخبروپرته بل څه نه وه زده.
- کوم کتاب دې په کاردئ؟
- نمبريې لرې ؟

اوبس . اورېې يې پورته وغورځولې . ګويا څه مرسته نه سم درسره کولاى.ورته ومې ويل:
- ګوره ، زه له کاناډااراغلى يم . دلته مې دوې ورځې درخصتۍ له اسيته ضايع سوې دې. اوس فقط همدا يوه ورځ لرم اوسل مطلبه . بخښنه غواړم ، که يوبل څوک چې په انګليسي کې مشکل ونه لرې ، راپيدا کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

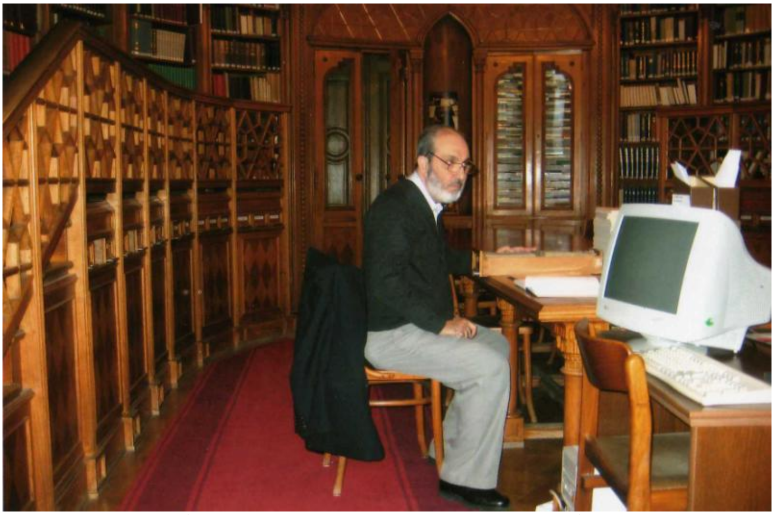

(دهنګري دعلوموا کاډیمۍ دختیځ پېژندني څانګه)

په همدې ترڅ کې يوښکلی ځوان راپیداسو. پرمېرمني هم دخوښۍ ځپې راماتي وسې . ځکه زماله جنجاله خلاصه سوه . پرشونډويې موسکاخپره سوه. ځوان په ډېره فصیحه انګرېزي دهررازمرستي تیاری وښوداوماورته د(کوردي ودان) جواب ورکړ. بیامي نوخپل مطلب داسي ورته بیان کړ:

- زه راغلی یم چي ستاسي په کتابتون کي د(Armin Vambery)ارمین ویمبري دختیځونسخوکلکسیون وګورم . تاسي راسره څه مرسته کولای سئ ؟

ځوان په جواب کي راته وویل چي ارمین ویمبري رشتیاهم له دې کتابتون سره دزړګونوټوکوپه شمېرمرسته کړې ده . نوروکسانوهم مرستي کړي دي . دویمبري دمرسته سویوکتابوکتلاګ له بده مرغه جوړسوئ نه دئ .له هماغې بلې مېرمنې څخه يې دیوې جعبې دراوړلو غوښتنه وکړه اوهغې هم راوړه . دکتابتون دکتابوکارډونه پکښې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوان راته وویل چي له ۱۹۸۲ ع کال وروسته چي کوم کتابونه دلته راغلي ، هغه آنلاین رجسټرسوي دي ، خوتردغه کال وړاندي کتابونه لاپه هماغه پخواني سیستم باندي دکارتونوپه شکل تنظیم دي . هیله ده چي ستاسي یې دکتلوچم زده وي . ماپه زړه کي ورته وویل چي : زوروره ! زماخته دکوندل خان له ملکه اخیستل سوې ده . زه په اولنیو سیستموړلاښه پوهېږم .شکرډئ،چي له کمپیوټري سیستم څخه د استفادې غوښتنه دي نه ده راڅخه کړې . بیابه مي څه کولای ؟ زماپه کور کي اولادونه لا زماله لاسه ترپزي رسېدلي دي. څکه شل واره دیوه سایټ دخلاصولو ، یا دیوې کمپیوټري عملیې دسرته رسولو چل را وښیي خو پردوهم قدم بیازه وازه خوله ور ته ولاړیم اوبیامي دوی ته چیغي وي ، چي هلئ ! تاسي راسئ . داڅه چم په وسو؟ دوی خواران له مجبوریته ترهغوپوري راته ناست وي ، چي زه خپل مقصدته رسېږم ، بیامي نویوازي پرېږدي.

دکارتونوکتل مي له سرڅخه پیل کړل . څوان مخکي لاراته ویلي وه ، چي ددي کارتوډېره برخه تورکي کتابونه دي اولړیې پارسي دي . رشتیاهم داسي وه.دکتاب نوم په پارسي لیکدود اولاتیني الفبا دواړو لیکل سوی و. ټول مي په دقت سره وکتل ، دزیاترونومونه مي یاداښت کړل . کله چي مي دځینوکتابودکتلوغوښتنه له نومورې څوان وکړه ، راته وبویل چي تاسي مایکروفیلم کتلای سئ اودهغه دکتلوله پاره باید اپاینتمینټ جوړسي . داپاینتمینټ جوړېدل ورځ دوې په بر کي نیسي . ماپه خبرواولیکنوکي دامتل ډېرراوړی دئ ، چي (کډې مي باریږي ، زوی مي راملاکړه) ، اوس هماغه کانه په ماوسوه . له ناچاریه مي دهماغوکارتونوپه کتلوباندي اکتفاء وکړه ، اوددې لاندي کتابونومونه ځیني رانقل کړل چي ښایي په راتلونکي کي دنورو افغاني محققینوپه دردوخوري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتابونو مونه:

ـ تيمورنامه	عبدالله هاتفی (خوږوکه)
ـ ساقی نامه	عبدالنبی ابن حلف
ـ اکبرنامه	ابوالفضل
ـ عياردانش	ابوالفضل
ـ قصهٔ چهاردرويش	اميرخسرو
ـ هشت بهشت	اميرخسرو
ـ ديوان	اميرخسرو
ـ ديوان	انوری اوحدالدين علی
ـ پندنامه	فريدالدين عطار
ـ تذکره الاولياء	فريدالدين عطار

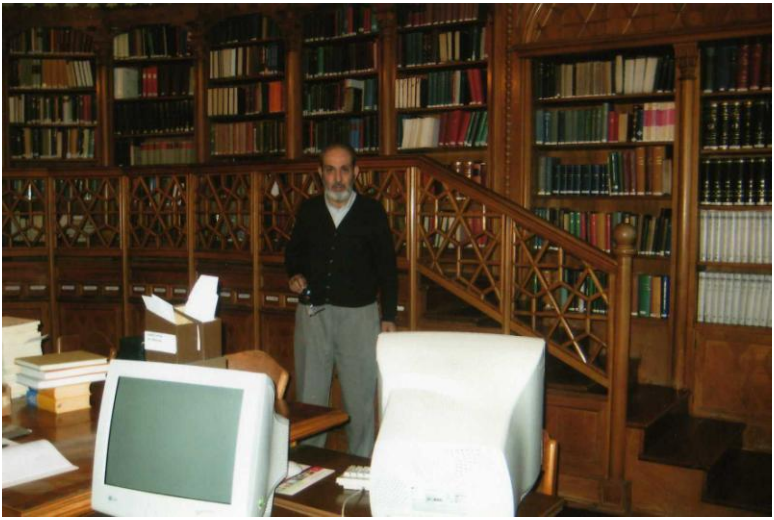

(دهنګري دعلوموا کاډيمۍ دختيځ پېژندني څانګي کتابتون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ تاریخ نادرشاه	
ـ تذکره الشعراء	دولت شاه ۹۷۹هـ ق = ۱۵۷۱ع
ـ شاهنامه	فردوسي (شپږببلا بیلي نسخې ،بلا تاریخ)
ـ ګلشن ابراهیمي	فرشته
ـ کیمیای سعادت	غزالي
ـ سجه الابرار	جامي
ـ یوسف وزلیخا	جامي
ـ نفحات الانس	جامي
ـ بهارستان	جامي
ـ دیوان	جامي
ـ انوارسهیلي	کاشفي حسین واعظ
ـ اخلاق محسني	کاشفي حسین واعظ
ـ تاریخ نادري	میرزامهدی استرابادي
ـ روضه الصفا	میرخواند
ـ کلیله ودمنه	ابن مقفع
ـ مثنوي	جلال الدین رومي
ـ دیوان	نسیمي سید جماد الدین ؟
ـ خسرووشیرین	نظامي
ـ اسکندرنامه	نظامي
ـ بوستان	سعدي
ـ ګلستان	سعدي
ـ کلیات	سعدي
ـ دیوان	صایب
ـ رباب نامه	سلطان ولد ؟

د کارتوټولي نسخې چې ما وشمېرلې نژدې دوه سوه ټوکه سوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتورکي ژبي برخه ډېره غټه وه اوپه هغه کي د(شرح قصيدهٔ برده) دسليمان ابن عبدالرحمن او(نصاب الصبيان)دابونصرفراهي مي پکښې وليد.

دغه رازمي داکاډيمۍ د اورينټل ځانګي په باب دالاندي معلومات ترلاسه کړل:

دهنګري پوهانوپه ۱۹۲۶ع کي دختيځوکتابودکلکسيون پر اړتياباندي خبري کړي وي اوبيا په ۱۹۴۸ ع کال کي دوباره پررېغېدلي وو. خوددوی دي هيله هغه وخت دعمل جامه واغوستله ، چي په ۱۹۴۹ع کال کي دهنګري دعلومواکاډيمۍ له سره جوړه سوه . د اکاډيمۍ زړه مانۍ ، چي ددوهمي نړيوالي جګړې په وخت کي زيانمنه سوې وه ، په دغه کال له سره ترميم سوه اودکلکسيون دخوندي کولوله پاره دلومړي پوړجنوب ختيځ اړخ وټاکل سو. ختيځ کلکسيون چي په هغه وخت کي يې ختيځ کتابتون (Oriental Library)باله ، په ۱۹۵۱ع کال کي دهنګري دعلومواکاډيمۍ دکتابتون ديوې نوي ځانګي په توګه پرانيستل سواوهمداځانګه په هنګري کي دختيځو مطالعاتو د کتابتون اصلي منبع سوه .

ددې ځانګي لومړي کارونه د لازلوراسوني (Laszlo Rasonyi) له خواسرته ورسېدل . نوموړی تورکپوه و اوله ۱۹۵۱ ع کال څخه يې تر۱۹۶۱ع کال پوري لس کاله ددغه کلکسيون دمشرپه توګه کاروکړ. ده دکتابتون ختيځه زيرمه داکاډيمۍ دکتابتون ، چي په ۱۸۲۶ع کال کي جوړسوی و، له پخوانيو برخوڅخه راغونډه کړه . دکتابواو ورځپاڼوومجلوکتلاګونه يې دالفبې په ترتيب سره واوډل . ختيځي خطي نسخې يې هم دې ځانګي ته رانقل کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکاډیمۍ دغه زېرمه د هنګري پوهانو، سیاحانو او څېړونکو له بسپنو سوېو کتابو څخه منځ ته راغلې وه. خو دختیځ کلکسیون اساسي برخه ددانیال زیلاګي (Daniel Szilagyi) له خطي نسخو، دډیوېډ کافمان (David Kaufmann) له عبري کلکسیون ، دارمین ویمبري (Armin Vamery) له کتابونو او خطي نسخو، دساندور کیګل (Sandor Kegl) او اوریل ستیین(Aurel Stein) له کتابتون او د اګناک ګولدزیهر(Ignac Goldziher) له مکاتباتو څخه جوړه سوې ده. دڅانګې دپرانیستلو په وخت کې دکلکسیون ټول شمېر پنځلس زره کتابونه ، څه دپاسه یونیم زرخطي نسخې او یو شمېر اخبارونه او مجلې وې.

ددې څانګې دآثارو په شمېرکې د۱۹۶۱ـ ۱۹۷۲ع کلونو په ترڅ کې خورا زیات بدلون راغئ. ډېر آثار ورته وپېرودل سول او د تبادلې اړیکو له لارې ورته زیات شمېر مواد ورسېدل . په دغو کلونوکې دکلکسیون مشري دمنګولپوه لاجوس بیس(Lajos Bese) پرغاړه وه.ترده وروسته دڅانګې مشري ایرانپوه مېرمن ایوااپور(Eva Apor) ته ورسېده . ددې دمشرتوب په وخت کې دکتابتون دنشراتو لړۍ بنه پرمخ ولاړه.

اوس به بده نه وي چې ددغې څانګې دلومړنیو اساسي بنسټ ایښوونکو او دهغوی له خوا دبسپنه سوېو کتابو او نسخو په باب هم لنډ وږغېږو[7]. (۱)

---

[7] دا معلومات له هغې کوچنۍ رسالې څخه په لنډ ډول راژباړل سوي دي ، چې (Oriental Collection –Library of the Hungarian Academy of Science) نومېږي او په ۱۹۹۷ع کال دهنګري دعلوم واکاډیمۍ له خوا په بوداپست کې چاپ سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانیال زیلاګي (۱۸۳۰ـ۱۸۸۵ع)

ددانیال زیلاګي (Daniel Szilagyi) کلکسیون:

دانیال زیلاګي (۱۸۳۰ ـ ۱۸۸۵ع) دالهیاتوعالم و. دی دهنګري د خپلواکۍ جګړې (۴۹ ـ ۱۸۴۸ع) ترپای ته رسېدووروسته استامبول ته مهاجراوهورې دمرګ تروخته پاته سو. هورې یې تورکي ژبه ډېره ښه زده کړه اودتورکي ترجمان په توګه د(ملادانیال) په نامه وپېژندل سو. له تورکي ادبیاتوسره یې مینه پیداکړه. یوکوچنی کتاب پلورنځی یې پرانیست اودتورکي خطي نسخوپه راغونډولویې پیل وکړ. دده پلورنځي خوراژرد نادرو اومشهوروخطي نسخوله امله مشهورسو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتره علماء اوپوهان به هرکله ورته راتلل . ارمین ویمبري (Armin vambery) او اګناک کونوس (Ignac Kunos) هم ځوځلي دې دوکان ته وربلل سوي و. د دانیال زیلاګي ترمرګ وروسته دي ارمین ویمبري خیریوسي ، چي دده په تلاښ ددوکان خطي نسخې دهنګري دعلومو اکاډیمۍ ملکیت وګرځېدلې. دغه کلکسیون د اګناک کونو س له خوا واردواره معرفي سو. په هغه کي پنځه سوه خطي نسخې وې ، چي په هغوکي څلورسوه اته دېرش په تورکي ژبه اونوري یې په پارسي اوعربي ژبووې . ددغه کلکسیون موادترننه پوري دختیځي څانګې دکلکسیون دتورکي نسخوزړه ګڼل کیږي . دتورکي ژبي زیاتره خطي نسخې یې دعثماني امپراتورۍ اودغه رازپه هنګري کي دعثماني واکمنۍ تاریخونه دي. په هغوکي تواریخ آل عثمان اوتاریخ انوري هم شامل دي. تردوه سوه زیاتي نسخې یې دادبیاتوپه برخه کي دي ، چي په هغوکي دتورکي شاعرانو دیوانونه ، تذکرې اودغه رازدنظامي ، فریدالدین عطار آثار شامل دي.

Ármin VÁMBÉRY (1832–1913)

ارمین ویمبري(۱۸۳۲ــ ۱۹۱۳ع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمبري (Vambery) کلکسیون:

دارمین ویمبري (۱۸۳۲ـ ۱۹۱۳ع) میراث (دده په باب موددعوت ویبپاڼي په حواله ځیني مطالب وړاندي بیان کړي دي) دده دزوی رستم ویمبري له خواد هنګري دعلوموااکاډیمۍ ته وبخښل سو. پخپله ارمین ویمبري دهنګري دعلوموااکاډیمۍ دمدیره هیئت غړی اوداکاډیمۍ افتخاري غړی هم و. دده په کلکسیون کي شپږسوه شپېته کتابونه پراته دي چي په هغوکي شپږپنځوس قلمي نسخې دي. دقلمي نسخوزیاته برخه یې په تورکي ژبه دي خوپرځنګ یې یوولس ټوکه پارسي نسخې هم سته. په هغوکي بدایع اللغات (دنوایي تالیف) ، اودمجموعۀ محمودپه نامه دقاجاري عصردشاعرانوتذکره (دمحمودمیرزاقاجارلیکنه) سته . دویمبري دکلکسیون دپارسي خطي نسخوفهرست دایواایپور(Eva Apor) په قلم په ۱۹۷۱ع کال خپورسوی دئ.

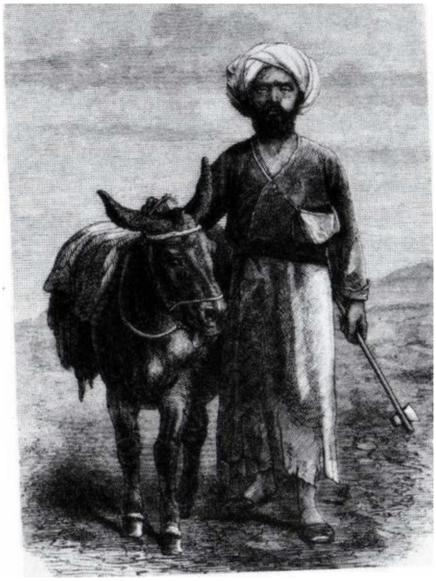

(درویش ویمبري)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیګل (۱۸۶۲ـ۱۹۲۰ع)

د کیګل (Kegl) کلکسیون:

ساندور کیګل (۱۸۶۲ ـ ۱۹۲۰ع) دارمین ویمبري شاګرد اوپه بوداپست پوهنتون کي دپارسي ژبي لومړی استاد و. دی ځوبعدي شخصیت و، ډېره شتمني یې وه اودهنګري دعلوموااکاډیمۍ سره یې نژدې اړیکي درلودل. دی لومړنی سړی و، چي دنوموړي اکاډیمۍ د تورکي، پارسي اوعربي خطي نسخوکتلاګ یې وکیښ اوداکتلاګ تراوسه لاهم داستفادې وړدئ. دی چي مړسو(۱۹۲۰ع)، خورادرنه کتبخانه یې پاته سوه، چي یوولس زره ټوکه کتابونه پکښې وه. داټول کتابونه په ۱۹۲۵ع کال کي دده دوروریانوس کیګل (Janos Kegl) له خوااکاډیمۍ ته وبخښل سول. ددې کتابوهغه برخه چي په ختیځو ژبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه ، داکاډیمۍ دختیځې څانګې کلکسیون ته ورنقل سول . په دغه کلکسیون کې دکیګل ترکتابو دمخه شپیته خطي نسخې په پارسي ژبه وې ، چې پرهغوباندې دکیګل دکتابتون نورې نهه پنځوس نسخې هم پرزیاتې سوې . ددغونسخوکتلاګ لا پخوادکیګل له خوا ترتیب سوی و. په دې نسخوکې دحافظ ، انوري ، امیرخسرودهلوي دیوانونه ، دنظامي خسرووشیرین(دوې نسخې) اودلغت پوهنې ، ګرامر، نجوم اوطب په باب ځینې نسخې شاملې وې . ددغه کلکسیون ډېره لرغونې خطي نسخه (پارسي کلیله ودمنه) هم دکیګل په کتابتون اړه درلوده .

دهنګري دعلومواکاډیمۍ دختیځوژبو په څانګه کې دعبري ژبې خطي کتابونه (دکافمان کلکسیون) ،دتبتې ژبې خطي نسخې (د کسوما کلکسیون) ، دمنګولیایي اومنچوژبوخطي آثاراونورې په زرهاو پورې خطي ټوټې اوسندونه خوندي دي.

په وروستیوکلونوکې دهنګري دعلومواکاډیمۍ ختیځې څانګې ته خورازیات آثارپیرودل سوي ، بخښل سوي اوراوړل سوي دي . اوس یې دکتابونوټول شمېر یولک ټوکوته رسیږي ، چې په هغوکې یوولس زره دمجلواوجریدوکلکسیونونه اونژدې پنځه زره ټوکه خطي نسخې لري . لکه وړاندې چې هم وویل سول ددغوخطي نسخودودیزکارتي کتلاګ تراوسه لاهم داستفادې وړدئ خوهغه کتابونه چې تر۱۹۸۲ع کال وروسته کتابتون ته راغلي دي ، له آنلاین لارې څخه هم ترلاسه کیدلای سي.

ددغه کتابتون پارسي برخه بایددافغاني پوهانوترنظرهم تېره سي، خوماچې دپښتوپه آثاروپسې ودغې لیرې سیمې ته داوسپنې ښپلۍ په پښوکړې وې ، له بده مرغه تش لاس راستون سوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټرکاتونا(نسرين) چي موږته دپټي خزانې دبلي خطي نسخې ځرک په همدې کتابتون کي دويمبري په کلکسيون راکړی و او کښلي يې وه ، چي دغه نسخه دچنګيزنامې په يوه هراتۍ نسخه کي دننه پرته ده ، ماله بده مرغه دچنګيزنامې په نامه کومه نسخه هم دکتلاګ په کارتوکي ونه موندله . په کارتوکي مي دعبدالله هاتفي دتيمورنامې څونسخې په سترګه سوې ، خودچنګيزنامې پرنسخه مي سترګې ونه لګېدې.

دهمدې کال په اکتوبر اونومبرکي مي دارمين ويمبري دوه کتابونه ، چي(Sketches of Central Asia) او(Travels in Central Asia) نوميږي ، ترلاسه کړل . په دوهم کتاب کي مي دده دهرات دسفربيان (څورلسم فصل ــ له ۲۲۹مخ څخه تر۲۸۵مخ پوري) ولووست ،چي لنډيزيې داسي دئ:

ددې بيان په سرکي د" جلګهٔ هرات " دښکلاپه ډغيرې اووايي داچي هرات " جنت صفات" بلل سوی دئ ،په رښتياسره هم دغه سيمه په زړه پوري سمسوره سيمه ده. وروسته نودی دهرات دمصلاوو ، دمنارونو لنډه يادونه کوي اوليکي چي دی دهرات ښارته د(اراک) دروازې له لاري ننوت.وروسته دښاردبازار، دهغه داوسېدونکو ، کلا،دافغاني عسکرو ،دهغوی ديونيفورم اوتمرين په باب نسبتاً اوږدې څرګندوني لري. وريسې دخپل نيستمن مالي حالت په باب ږغيږي اوليکي چي خپل دسپارلۍ خريې په څوغرانه خرڅ کړاودورخې ګوزاره يې په وکړه. دی مجبورو ،هغه کاروان ته معطله سي چي مشهدته دتګ له پاره يې تياري نيوله . خودنوموړي کاروان دتګ له پاره دټاکلونفروشمېر بشپړ سوی نه واوپه دې خاطرويمبري مجبورو ، چي يوڅه انتظاربايدوکاږي . په دې ترڅ کي خبريږي چي دخراسان دوالي استازی محمدباقرخان

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات ته دځوان شهزاده (محمدیعقوبخان) دمبارکۍ له پاره راځي اوژربیرته تهران ته ستنیږي . ویمبري هڅه کوي له دغه اسنازي سره ترتهرانه پوري ملګرى سي . دى استازي ته خپل مالي حالت بیانوي خوهغه غوږنه پرنیسي اوله بیابیایادوني سره سره یې بیاهم له استازي سره دملګرتیاامکانات نه برابریږي . آخرله ناچارۍ څخه دکاروان انتظارپرځان مني . دى له هري خوامایوسه کیږي خوپه دغوسختو حالاتوکي یوازنى شخص چي دده په دادرسیږي اودده دماښام دډوډۍ له پاره په بازارکي ګدایي ورته کوي ، هغه ملااسحق نومى یوافغان دئ. دى له ملااسحق سره دشهزاده محمدیعقوبخان دربارته ورځي.

دسردارمحمدیعقوب خان په باب ویمبري لیکي چي نوموړى په چار باغ کي اوسي ، په هغه مانۍ کي چي میجرټاډ(Major Todd) پکښې اوسېدئ . شپاړس کلن زلمى دئ چي دپلار،امیرشیرعلیخان تر پاچا کېدلووروسته دهرات دفتح سوي ولایت دچارووا کمن ګرزول سوى دئ.پلاریې ترپاچاکېدلووروسته سمدلاسه مخ پرکابل وخوځېد چي وکولاى سي دخپلونوروورونودرااوړاندي کېدلومخه ونیسي.

ویمبري دمخه تردي چي له ملااسحق سره دسرداردلیدلوله پاره ټاکلي سالون ته ننوزي ، لومړى درسالي دعسکرودتمرین ننداره کوي اوهغه ډېرستایي . ورروسته سالون ته ننوزي . هوري ویني چي دسالون په دروازه کي یوشمېرنوکران ، عسکراوعارضین ولاړدي . دى دخپلي غتیي قلندري بګړۍ اوملنګۍ قواري له برکته بې له کوم خنډه سالون ته لارپیداکوي. دسالون دننه جریان یې داسي بیان کړى دئ:

شهزاده پریوي بازولرونکي چوکۍ باندي ناست دئ . ښى اړخ ته یې وزیر(ناظرنعیم) اودهغه څنګ ته نورافسران ، ملایاناوهراتیان ناست

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. په هغوی کي امام وردي خان ایرانی هم دئ چي دکومي درغلۍ له امله له مشهد(جام) څخه هرات ته راغلی دئ.

ویمبري لیکي چي ده له خپل درویشي حالت سره سم سلام واچاوه اوشهزاده ته وروړاندي سو. ځان یې دده اووزیرترمنځ ځای کړ، وزیریې په پښه پوري واهه اوکښېنوست. دده دي عمل حاضرین وخندول. ده لاسونه ددوعاپه شکل پورته کړل اوددوعاپه ویلویې پیل وکړ. ددوعا ترختمېدلووروسته چي حاضرینودآمین په ویلوسره لاسونه پر خپلو ږیروباندي تېرکړل، شهزاده له خپلي چوکۍ څخه یوڅه راپورته سو او په داسي حال کي چي په ځیرځیریې راته کتل، په لوړآوازیې وویل:

" والله بالله شماناګلیس هستید".دشهزاده دغه ناځاپه ټوکه دحاضرینو په کټ کټ خنداباندي بدرګه سول.شهزاده له خپلي چوکۍ راوغورځېد اوزمامخ ته کښېنوست، په داسي حال کي چي دماشوم په شان یې چکچکي کولې اوګویاله خپل کشف څخه ډېرخوشحاله و،په لوړ آواز وویل:"حاجي ! قربان دي سم راته ووایه چي آیاته انګلیس نه یې اوځان دي الیش کړی نه دئ؟" ویمبري زیاتوي: دشهزاده داحرکت دومره ماشومانه و، چي افسوس مي وکړ، ولي مي داهلک همداسي غافله پرې نښود. دی وایي، په دغه وخت کي مي دافغانانودمذهبي تعصب ببره په زړه ننوتله اوملامت هم نه وم.، خوپه جواب کي مي ورته وویل: تاسي پوهېږئ، څوک چي حتی په ټوکوکي هم یوه مومن ته د کافرخطاب وکړي، پخپله کافرکیږي. چتۍ(خیر) مي په لاس راکړه چي ځم پرخپله تړه باندي.

ویمبري ورپسې لیکي چي دده جدي خبرې اودنوموړي حدیث بیانولو ځوان شهزاده بالکل له پارکاله واچاوه. په ځړېدلي مغزي پرخپل ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيرته کښېنوست اوزياته يې کړه: ٌ ماهيڅکله ديوه بخارايي حاجي دغه شان څېره نه ده ليدلې. ٌ ويمبري وايي چي ما په جواب کي ورته وويل چي ٌزه بخارايي نه يم بلکي استامبولی يم. ٌ وروسته نوشهزاده ته خپل تورکی پاسپورټ ورښکاره کوي. شهزاده ته دده داکااکبرخان دزوی جلال الدين خان کيسه کوي چي په ۱۸۶۰ع کال په مکه او استامبول کي واودسلطان له خوايې تودهرکلی سوی و. دده پاسپورټ لاس پرلاس کيږي اوحاضرکسان يې اصليت تاييدوي. تردي وروسته دشهزاده وضعه بيخي بدلون مومي. ويمبري ته څوغران ورکوي اورخصتوي يې خوورته امرکوي چي په هرات کي داوسېدلوپه وخت کي هرکله دده حضورته حاضرسي. ويمبري ليکي چي دی وروسته ورحاضرهم سوخوددوهم وارليدني جريان نه بيانوي.

ويمبري ورپسې ليکي چي داواقعه خوپه خيرتېره سوه مګرپه هرات کي دده داستوګني په وخت کي هرکله له دغه رازشکمنوپوښتنوسره مخامخ و. فارسيانو، افغانانو اوهراتيانوټولودی انګريزباله اوترټولو سخته يې لاداچي پښتنوده ته د(Eldred Pottinger) په ستر ګه کتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

'I SWEAR YOU ARE AN ENGLISHMAN!'

ارمین ویمبري دهرات دوالي شهزاده یعقوبخان په دربار کي
(د ۱۸۶۳ع کال اکتوبر یا نومبر)
په چوکۍ کي ناست شهزاده یعقوبخان ویمبري ته اشاره کړې او وايي:
"والله بالله شما انګلیس هستید". ویمبري، چي لاسونه یې ددوعا په شکل پورته نیولي
دي ، پرمخکه ناست دئ او څنګ ته یې د شهزاده وزیر، ناظر نعیم ناست دئ.
(تصویر د ارمین ویمبري د Travels in Central Asia له کتاب ۲۷۸ مخ څخه کاپي
سوئ دئ)

پاڼچرهغه څوک و، چي دوه واره هرات ته د اسونو د سوداګرۍ په توګه ننوتلی و خوور وسته د هرات آمر سو.
ویمبري هغه وخت هرات ته رسېدلی دئ چي دغه ښار څه موده وړاندي دامیر دوست محمد خان دلښکر وله خوا فتحه سوی او پخپله امیر له دي فتحي سره جوخت جامې کت کړي دي او پرځای یې زوی دامیر شیرعلیخان په نامه پاچا سوی او دهرات اداره ددغه نوي امیر د مشر زوی یعقوبخان پرغاړه اچول سوې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويمبري هرات ته دورتګ دقيقه نېټه نه بيانوي خودوتلونېټه يې د۱۸۶۳ع کال دنومبر پنځلسمه ښوولې ده (۲۸۲مخ) . ده پخپل يوه بل اثر (Sketches of Central Asia) کې ليکلي دي چې په هرات کې يې شپږاوونۍ تيرې کړې دي (وګ: ۳۲۵ مخ) نوله دې څخه ښوک نتيجه اخيستلای سي چې هرات ته به د۱۸۶۳ع کال داکتوبرپه سرکي رسيدلی وي. هرات داميردوست محمدخان له خوا د۱۹۲۳ع کال دمی پر۲۷مه = ۸ ذيحجه ۱۲۷۹هـ ق ترځه کم يوکال کلابندۍ وروسته ونيول سواواميرپخپله د۱۸۶۳ع کال دجون پرنهمه = ۲۱ذيحجه ۱۲۷۹هـ ق مړ سو. په دې حساب نوويمبري دهرات ترفتحې څلورمياشتې وروسته دغه ښارته رسېدلی دئ. دغه وخت چې ويمبري په هرات کې دئ ، دده له قوله دتېرې جګړې (داميردوست محمدخان اودهرات دواکمن سردارسلطان احمدخان ترمنځ دجګړې) بيانونه لاپه خلکوکې تاوده دي. دويمبري مشهدات ددغه وخت ديوه عيني شاهدليوني کتني دي. دی که څه هم له پښتنوسره جوړنه دئ ، وحشيان اولوټماريې بولي خو بياهم ليکني يې دحالاتوديوه نږدې کتونکي په توګه دپاملرنې وړدي اوزه يې هم په همدې نيامت يوه برخه رانقلوم[8]. ويمبري ليکي چې د هرات ښارورته ډېرتياره اوله ستونزوډک ښکارېدی. دخلکوپه څېرو کې دوحشي فاتحانودظلمونواغېزې نقش وي . هرځای دوروستي اشغال اولوټ وتالان کيسې کېدلې. د هراتيانوپه نظر، دوست محمد خان دهرات کلاد کابليو(مقصديې د

کابل داميرلښکردئ . م. هـ) په توره ونه نيوله ، بلکې دهراتي لښکرديوې برخې دخيانت له امله په لاس ورغله. دوی ټينګارکاوه چې

[8] دامشاهدات زمادحاضري ليکني له عمومي هدف سره چنداني سرنه خوري خولوستل به يې يومخيزه بې ګټې نه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پردوی باندي ګران شهزاده سلطان احمدته زهرورکړه سوه⁹اومړسو. زوی يې شهنوازخان ، چي پرهراتیانوتراندازي زیات ګران و، هغه وخت دلښکرپه خیانت خبرسو، چي دامیرد پلټنویوه زیاته برخه تقریباً کلاته داخله سوي وه . دبندي شهزاده اودهغه دخسرترمنځ دمجادلې تریخوالی دویلووړنه و. ترټولوسخت حالت هغه لوټ اوتالاوه چي تراشغال څوورځي وروسته پیښ سو. دانوهغه وخت دئ چي له کوروخخه تښتېدلي هراتیان بیرته له خپلوشتمنیوسره ښارته ورننوتل اوورسره سم يې څلورزره افغاني عسکر(مقصديې دامیردوست محمدخان لښکریان دي. م. ه) چي دهمدې مقصدله پاره له بیلابیلو قطعاتواوقبیلوڅخه ټاکل سوي وه ، ښارته له بیلابیلوخواوو څخه پربې دفاع ښاریانوباندي ورتوی سول. ویل کیږي چي هغوی نه یوازي کالي ، وسلې اونورسامانونه اخیستل بلکي هرڅه چي به يې په مخه ورتلل ، لوټول يې . خلک يې مجبورول چي لځ لغړسي اودغه لځ لغړښاریان يې په تشوکوروکي پرېښوول . دوی دناروغانوبستري لاورخیري کړې. دزانګودکوچنیانو جامې څني وکښلې. ویمبري لیکي : یوه ملا ، چي هرڅه يې لوټ سوي وه ،کیسه کوله چي له ده سره شپیته توکه خوراښکلي خطي کتابونه وه چي ټول يې څني یوورل. په هغوکي يې هغه قرآن ډېرارمان و، چي نیکه يې وربخښلی و. ده له لوټماروڅخه غوښتي وه چي دغه یوکتاب ورپرېږدي ځکه ده له خپل نیکه سره وعده کړې وه چي دتلاوت په وخت کي به دوعاورته کوي . خوکابلي ورته ویلي وه :" زه په کورکي کوچنی زوی لرم ، هغه به ددغه قرآن دتلاوت پروخت دوعاورته وکړي...."

ویمبري تردې کیسووروسته لړڅه واقعبین کیږي اولیکي : " په حقیقت کي دادهري جګړې طبیعي نتایج دي چي حتی په متمدینو

⁹ سلطان احمدخان د ۱۸۲۳ع کال داپریل پرشپږمه = روژه ۱۲۷۹هـ ق کي مړسو اوزوی يې شهنوازخان دهرات واکي په لاس کي ونیولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هيوادوکي هم پيښيږي اوله هغه څخه موږبايددافغانانوپرخلاف د افراطي ترټني يوه موضوع جوړه نکړو .''(٢٨١مخ) . دى زياتوي چي دخواشينې خبره داده ، ددې پرځى چي اوس دهراتيانوپرتېوباندي پټې کنبېښوول سي ، داسي ښکاري چي هدف يې دګدايي تردرجې پوري دهغوى نورهم خوارول وي . په داسي يوه سيمه کي چي واکمنان يې بې له شکه غواړي مهم رول ولوبوي ، دوى ته اوس تربل هرچا په کرکه کتل کيږي . هرات اوس ديوه بې تجربې اوبذله ګوهلک په لاس کي دئ. دده روزونکى،دجمشيد يانوخان (مراديې ديعقوبخان خسردئ. م . هـ) له ترمنوسره تفاهم ته رسېدلى دئ چي ديرغلونوپه صورت کي به ددې ځاى محافظت کوي . ترکمنوخپلي لوټماري ډلي دهرات ځوميلې ته راغځولي دي . پرکليوباندي ناڅاپي داړې وهي ، لوټوي يې او اوسېدونکي يې له ځانوسره بنديان بيايي .

دشهزاده وزير، چي ناظرنعيم نوميږي ، داسي سړى دئ چي په دوو مياشتوکي يې ځان دومره شتمن کړ، چي په کابل کي يې دځان له پاره دوه کورونه له باغچوسره يوځاى رانيول . ده ټول وخت پرځان باندي دعوه جلبان راټول کړي وي.[10] دى ژربې حوصلې کيږي اوکله چي د نوي جوړسوي حکومت په باب ده ته پوښتني اوعريضې ورسيږي ، دى دمخه لاتيار جوړسوى جواب لري : '' هرچه پيش بود '' . يعني دادپخوا لانجې دي په موږاړه نه لري . دى دومره هېرجن دئ چي کله وده ته دکوم قتل يا غلا قضيه وړاندي سي،دى بياهم هماغه پخوانى جواب تکرار کوي : '' هرچه پيش بود '' . دګډوډى ډېرڅرګندثبوت دادئ چي ځوان سردارله پرله پسي حوالوسره نسي کولاى دهرات ولايت ماليه را

---

[10] دعوه جَلب هغه چاته ويل کيږي چي په نورو خلکوناحقه دعوې کوي. په انګريزي کي ددې کلمې له پاره(litigant & place hunter)ليکلى دئ چي ماپه دعوه جلب ترجمه کړم. هـ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله کړي . دا ماليه دده دټولوملکي لګښتونواودقشلې دعسکرو (۱۴۰۰تنه) مصارف پوره کولای سي... خودهرات ولايت حکومت اوس له دي دونه زياتوعوايدوسره بياهم دومره نيستمن دئ چي په سختۍ سره خپل مصارف پوره کوي . پرېوه ډاربدلي ښارباندي په اسانۍ سره حکومت چلېدلای سي خودهرات اداره اوس دومره ناوړه ده چي دعسکرو د لګښتوله پاره اوس له کابل څخه مرسته غوښتل کيږي . کاشکي دوست محمدخان يوکال لانورهم ژوندی وای چي دنوي فتح سوي ولايت حکومت يې سمبال کړی وای اوله افغانستان سره به دهرات يوځای کيدل ممکن سوي وای.

ويمبري زياتوي چي که حالات همداسي روان وي ، دخطربيره به له هره لوري راپيداسي . پرهرات باندي اوس فقط يوڅوبريده په کاردي (مهمه نه ده چي هغه دچاله خواوي) چي هراتيان به لومړی پرخپلو افغانانوباندي وسلې راواړوي . داکاريوازي له شيعه ګانوڅخه ، چي طبيعي ده دفارس پلويان دي ،متصورنه دئ ، بلکي حتی له سنيانو څخه هم متصوردئ ، چي تراوسنيوواکمنانوبه قزلباشان غوره وګڼي.

تردي وروسته ويمبري په هرات کي دميجرتاډ انګليس د فعاليتونو ثناوصفت کوي اوزياتوي چي ديوه افغان په مرسته دګازرګاه سيمي ته ولاړی اوهورې يې دخواجه عبدالله انصاري اودوست محمدخان قبرونه وکتل . دی ليکي چي په دغه وخت کي لاددوست محمدخان قبرلاس نه وهلی پروت و(۲۸۵مخ) .ويمبري له هرات څخه د۱۸۶۳ع کال دنومبرپر۱۵مه مخ پرتهران ووت (۲۸۶مخ) . دی له مشهدڅخه يعقوب خان ته ليک استوي اوپه هغه کي ځوان شهزاده ته دهغه دزيرکتيا او فراست مبارکي وايي اوورته زياتوي چي دی انګليس نه دئ، بلکي در په دېوال ګاونډی يې دئ، يعني اروپايي دئ. دغه راز ورته ليکي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی يومهربان اوخوشخويه شهزاده دئ اوپرخنګ يې ورته زياتوي : ״ ... بل واربه ورته داسي مشوره درکړم چي که کوم څوک دمحيطي شرايطو له امله مجبوروي ستاپه هيوادکي په بدل سوي قيافه سفروکړي ، هڅه مه کوه چي په عام محضرکي يې پرده وربورته کړې. ״ (۲۰۲مخ).

زماځخه لکه چي دويمبري تاريخي بيان اورېدسو. له دې اورېده بيانه مي مقصددادئ چي زماپه واک کي دويمبري په قلم ليکل سوي دوه کتابونه راته کوم داسي څرک په لاس نه راکوي ، چي دهغه له مخي دي څوک ووايي چي ده يعقوب خان په هرات کي کتابونه ورکړي وو. داخبره ښايي ويمبري کوم بل ځای کړې وي اوکاتونا(Miss.Katona) به له هغه ځايه پوهېدلې وي. خوزماسره اوس نه دکاتونامقاله سته ، نه هم دويمبري نورآثارچي دهغه له مخي دي دويمبري په کلکسيون کي ديعقوبخان له خواپرسوغات سوي پټه خزانه ورغبرګم. البته دی له ځان سره په دې سفرکي دخطي کتابويوه پلنډه لري چي دی يې دخپل سفر خوراارزښتناکه بريا(the most precious result)بولي او په خورا دقت سره يې ساتنه کوي (۲۵۷مخ) . يووخت چي هرات ته دتګ په لار کي دمرغاب له سينده پوري وزي ، دکتابودغه خورجين په دې خاطرله ځانه ليري کوي اود اوبښ پر شايې ايږدي چي اوبه زيان ورونه رسوي. (مخ). خودی له يعقوبخان څخه دخطي کتابودترلاسه کولو خبره نه کوي . دی وايي چي يعقوب خان څوغرانه ورکړه اودبياليدني امريې ورته وکړ. له امکانه ليري نه ده چي دبياليدوپه وخت کي به يې خطي کتابونه ورکړي وي . خوددې خبري دثبوت له پاره ما(هوتک) څه ونه موندل. لکه تاسي چي په وړاندي مخونوکي ولوستل ، دهنګري دعلومو اکاډيمۍ دختيځ څانګي په کتابتون کي دويمبري کلکسيون چي ما وکوت ، په هغه کي يوولس ټوکه پارسي خطي نسخې سته (وګ : د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې لیکنې مخ) . خیر، دابحث به سمدلاسه همدلته پرېږدم اود نویو مدارکو دموندلو تر وخته به منتظر پاته سم.

ویمبري ماته جالب اوخوراسخت سړی سړی ښکاره سو. دی یوځای دخپل دغه اوږده اوستومانوونکي سفرپه باب وايي چي داسفرېې د هنګري دعلومواکاډیمۍ له خوا یوماموريت(mission) و(۳ او ۴مخونه) . داچي څه راز ماموريت و، ډېرڅرګندنه دئ . په دغو کلونوکي دافغانستان په ګډون دمنځنۍ اسیاټوله سیمه په اروپايي مسافروډکه ده چي قیافې یې بدلې کړې دي اوسفرونه کوي . ویمبري یوله هغوڅخه دئ . دی چي د۱۸۶۴ع کال دجنورۍ په ۱۹مه تهران ته رسیږي ، سیده دترکیې سفارت ته ځي (۲۰۳مخ) ، په تهران کي د انګلستان په سفارت کي دملکې نماینده (Mr.Alison) ورسره ګوري اوداسماعیل افندي (دپارس په دربارکي شارزدافیر) په مرسته له پاچاناصرالدین شاه سره رسمي کتنه کوي (۲۰۴مخ). هغه ته دهرات دنیولو بلنه ورکوي خوپاچا ددې خوږې مړۍ له پاره داشتهانه لرلوپلمه وړاندي کوي.په تهران کي له نورواروپايانوسره هم لیده کاته کوي. په پای کي چي د۱۸۶۴ع کال دجون پر۴مه لندن ته رسیږي غواړي دخپل سفرداستان په انګلستان کي (Royal Geographical Society of England) ته وړاندي کړي . دی وايي چي ددې کارسپارښتنه یې دوستانوورته کړې وه (۲۰۷مخ) . خودخپل اثر(Travels in Central Asia) په سریزه کي دخپل دغه سفرپه باب لیکي :

" ... په دې خبره ټول پوهیږي چي هنګري ژبه دژبو په هغه ډله پوري اړه لري چي التايي(Altaic) نومیږي خوداچي په هغه کي بیاپه فینلینډي (Finish) ښاخ پوري تړلې ده که په تارتاریک (Tartaric) ښاخ پوري ؟ یوه داسي پوښتنه ده چي دجواب انتظارباسي . دغه پوښتنه یاخبرنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږهنګريانوته هم له علمي اړخه اوهم له ملي نظره په زړه پوري ده او ختيځ ته زمادسفراساسي محرک اوسبب همداموضوع وه . ؓ (vii,viii) مخونه) .ما(هوتک)چي دده پردوواثارو(Travels in Central Asia) او (Sketches of Central Asia) مرورو کړ، دهنګري ژبي په باب مي دطرحه سوي جواب غوښتونکي پوښتني په برخه کي څه ونه موندل.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library